

SAMORZĄD KRZEMIENIECKI.

ROK III. № 14. POŚWIĘCONY WYCIECZCE
DZIENNIKARZY W DNIU 22 MAJA 1925 R.
KRZEMIENIEC 22. MAJA 1925

19 25

SMORZĄD KRZEMIENIECKI

Gazeta Urzędowa Sejmiku Krzemienieckiego

Prenumerata:
Kwartalnie . . . 1 złoty 10 groszy
Miesięcznie . . . groszy 40.

REDAKCJA
Wydział Powiatowy w Krzemieńcu

Ogłoszenia:
Słowo—5 groszy Cała strona 20 złotych
 $\frac{1}{2}$ —10 złotych $\frac{1}{4}$ —5 złotych $\frac{1}{8}$ —4 zlot

Prenumeratę i ogłoszenia przyjmują: Wydział Powiatowy i Magistrat miasta Krzemieńca, wszystkie Urzędy Gminne i Pocztove w powiecie, księgarnia Licealna. oraz Drukarnia br. Józefowych w Krzemieńcu.

N A P O W I T A N I E.

W podróży po ziemiach Wschodnich zawijacie Panowie i w nasz zakątek, chcąc zwiedzić jego zabytki i poznać się z jego stosunkami.

Przyjazdu Waszego zdawna pragniemy, bo zdajemy sobie sprawę, że wrażenia jakie odniesiecie i poczynione spostrzeżenia odbijają się tysiącniechem po całym kraju. Doceniamy potęgę Waszego słowa mającego dla Ziemi Wschodnich szczególną wartość dziś, kiedy oczy całej Polski zwrócone są ku jej wschodnim rubieżom; kiedy myśl polska pracuje nad poprawą naszych stosunków i nad poddzwignięciem Ziemi Wschodnich do stanu, który pozwoli im na wznowienie świetnej tradycji między innymi i ziemi naszej, na której przez tyle wieków tak chlubnie rozwijało się współzycie jej mieszkańców, czerpiących hart i tężynę swoją z ducha obrony cywilizacji przed nawałami wschodnimi.

Nie wątpimy, że podróż Wasza zbliży nas ku sobie znacznie.

Poznacie połącz Kraju, zasianego chlubnymi pamiątkami przeszłości, w których drzemie dawna potęga polska. Zetkniecie się ze zgrzybiałymi ruinami naszych twierdz, z dumnymi zamkami naszych rycerzy i bo-

В подорожі по Східніх Землях, заглядаєте Панове і в наш закуток, бажаючи відвідати його пам'ятники і познайомитись з його стосунками

Приїзди Вашого довго бажано бо здаємо собі справу, що враження, яке вивесете і зроблені спостереження відб'ються тисячною луною по цілому краю. Доцінюємо могутність вашого слова, маючого для Східніх Земель особливу вартість сьогодні, коли очі цілої Польщі звернені до того східнього рубежа, коли Польська мисль працює над правдою наших стосунків і над посушенням Східніх Земель до стану, котрий дозволить їм на відновлення світлої традиції між іншими і нашої землі, на котрій на протязі стількох віків так славетно розвивалося співжиття її мешканців, черпаючи гарт і свою міць з духу оборони цивілізації перед східніми нawałami.

Не сумніваємось, що Ваша подорож значно зближить нас.

Пізнаєте частину краю, засіяного славетними пам'ятниками минулого, в котрих дримає давня польська могутність. Зіткнетесь зі зрущилими руїнами наших твердинь, з думними замками наших лицарів і богатирів, сла-

haterów z wyniosłymi świątyniami, w których modlili się nasi praojcowie, staniecie nad mogiłami, kryjącymi ich śmiertelne szczątki.

Dotkniecie się ziemi na której światło dzienne ujrzał jeden z największych duchów polskich Słowacki, na której żyli i tworzyli Czacki, Kołłątaj, Lelewel (1809—11) Korzeniowski, Feliński, Gosławski, na której zrywały się do lotu szeregi najzdolniejszych i najlepszych synów Wołynia i Podola z wieku XIX-go.

Tu na tej uświęconej drogiemi szczątkami ziemi, każda niemal budowla, każde drzewo, każdy głaz, kryje w sobie rozdział dziejów naszych, i może Wam o nich mówić jako świadek bogatej przeszłości pełnej chwały, a jednocześnie pełnej krwawych zmagañ jakie ziemia ta pamięta.

Poznacie też Panowie, i dzisiejsze życie tutejsze. Będziecie mieli sposobność wniknąć w jego dolę i niedolę, troski i potrzeby, w poczynania i ich rezultaty, pracę tutejszą i warunki w jakich się ona odbywa, a wówczas ukążą się Wam wyraźnie światła i cienie jego.

W tej myśli szlście do nas!

Zadaniem naszym ułatwić Wam poznanie takie, a nowy ten przegląd dni przeszłych i dzisiejszych życia Ziemi naszej niech przyczyni się do nawiązania ściślejszych węzłów pomiędzy Wami i nami, ożywionymi jedną myślą, pracy wspólnej dla wszystkich ziem Rzeczypospolitej i jej mieszkańców!

Z tem uczuciem witamy Was wszyscy gorąco.

Witajcie!

вними святинами, в котрих молилися наші пради, ставете над могилами, криючими їх смертні частки.

Діткнетися землі на котрій узрів світ денний зден з найбільших духів Польщі Словацький, на котрій жили й творили Чацький Коллонтай, Лелевель (1809—1811) Феліньський, Корженіовський, Гославський, на котрій зривався до льоту найліпши сини Волиня й Поділля з XIX віку.

Тут, на тій о с в я ч е н і й до-рогими частками землі, майже кожна будівля, кожде дерево, кожна галузка, криє в собі розділ наших подій і може Вам говорити про них як свідок богатої минувшости, повної хвали, а одночасно повної кривавих змагань, які земля та пам'ятає. Пізнаєте також Цанове і сучасне тутейше життя. Будете мати можливість вникнути в його долю і недолу, заботи й потреби, в починання і їх результати, в тутейшу працю і умови, в яких вона відбувається, а тоді ясно перед Вами стануть ясні й темні сторони його. З такою думкою Ви йшли до нас, а нашим завданням є облекшити Вам пізнання того всього, а цей новий перегляд минулих і сучасних днів життя нашої землі нехай спричиниться до завязання тісніших вузлів поміж нами і Вами, оживленими одною думкою спільної праці для добра всіх земель Речі-сполитої та її мешканців. З тим почуттям ми всі щиро Вас вітаємо!

Вітайте!

Notatki historyczne.

Історичні нотатки.

Z przebogatej historii minionych dziejów powiatu nielatto zestawić krótki ich rys. Ograniczymy się do najzwyczajniejszych notatek, pobieżnie tylko dając wiadomości o bardziej znanych bliższych czasach lat świetności Krzemienca z początku XIX wieku. W zamierzchłych wiekach IV i V-ym osiedlają się na Wołyniu Dulebowie i Wołyńcy. Wypierają ich Awarowie, Chazarowie obejmujący południowe części Rusi, Wołynia i Kijowa. W VIII i IX wieku przychodzą korsarze Normanowie i Waregowie plundrując kraj ten. Oni to pierwsi zakładają na Wołyniu stałe grody i zamki. Kto mury zamku Krzemienieckiego wznosić zaczął niewiadomo, możliwe, że ci właśnie Normanowie.

K R Z E M I E N I E C. Pierwsze historyczne wzmianki o Krzemieńcu, jego panach Mokosiejach, z rodziny Denisków Mokosiejów, podają kroniki i berbarze z 1064 roku z czasów

Z bogatoj istoriji minulych podij powitu nelatko skladiti korytynskij ih zrys. Omezymozь otke najkorotshimi notatkami dajuti tylky pobizho vidomosti pro blyzh vidom. blyzchi chasy swidosti Kremienca z nachatku XIX wiku. B IV, V starych wikaх oselajutsya na Wolini Dulebi i Wolynci. Wypierajut ih Awari, Chazari, zalimajuchi poludniwuju czastinu Rusi, Wolini i Kijwa. B VIII i IX wikaх przychodit korsari Normani i Wariagi, plundrujuchi цей kraj. Woni to pershi zakladajut na wolini stali gorodi i zamki. Kto nachw wznositi muri Kremieneczkogo zamku, niewidomo mozhliwio cto wlasne ci sami Normani.

K R E M I E N I E C. Pershi istorичні zghadki pro Kremienec, jego paniv Mokosijiv z rolinia Dewi-swiw-Mokosijiv podajut chroniki i gerbari z 1064 roku za chasiv Boleslawa Smilogo. Wystupac win na istorич-

Bolesława Śmiałego. Wchodzi on na widowinę dziejową razem z najstarszą osadą powiatu, która po dziś dzień zachowała swą niezmienną nazwę, ze Stożkiem, który na terenie życia politycznego ówczesnej epoki stał obok Krzemieńca uzupełniając go.

W Stożku odbywali dziedziczy starostowie Krzemienieccy jurysdykcje swoje (sądy karne), do Stożka w latach panowania swego zjeżdżał Kazimierz Wielki mający nawet tam swój „dworzec“, w Stożku w 1345 roku miał się rozstrzygnąć wielki sąd przed uproszonymi połubownymi, panami węgierskimi pomiędzy Kazimierzem Wielkim, a książętami litewskimi Jawnutą i Kiejstutem, o uwięzienie przez Kazimierza Wielkiego ich brata Lubarta.

W 1226 roku wspominają kroniki o zaciętej bitwie która rozegrała się pod Krzemieńcem między królem węgierskim, a broniącym się przed nim Mściśławem Udalym, panującym na Rusi Czerwonej. Ślawę jednak imienia Krzemienieckiego roznieśli po raz pierwszy donosząc, pocerniając dziś mury panujących nad nim ruin zamkowych na górze królowej Bony w 1240 roku, kiedy to Bath-chan, pokonawszy wschodnie księstwa ruskie Suzdał, Włodzimierz nad Klazmą, i Moskwę, ruszył na Węgry, zalewając armjami swymi księstwa włodzimierskie i halickie Legły w perzynie i gruzach Kijów, Kamieniec, Halicz, Włodzimierz. Krzemieniec został nietkniętym jak i w 15 lat później w 1255 roku odpierając drugie natarcie hord tatarskich. Legł dopiero w 1260 r., rozbity rękoma swych obrońców z rozkazu pokonanego przez tatarów księcia Daniela.

A owa moc zaklęta w górze i murach, która przez 700 niespełna laty odparła mrowie nieustraszonego i niepokonanego tatarstwa-szarańchy trwa po dziś dzień zawieszona nad miastem.

Idą dalsze dzieje. Budzi się Litwa. Przycho-
dzą jej książęta aż po Kijów. Krzemieniec pozna-
je Lubarta Łuckiego, który naprzemian włada
nim z Kazimierzem Wielkim. Na naprawę i od-
nowienie murów zamkowych, Kazimierz Wielki
na łożu śmiertelnym jeszcze, przekazuje znaczną
sumę. Przechodząc z rąk do rąk rozdziela się na-
wet z położonym o milę od siebie towarzyszem
swoim Stożkiem, i o 5 mil położonym Szumskiem,
które odbywa na mocy układu z 1366 roku pozos-
tają przy Lubarcie, gdy Krzemieniec przy Ka-
zimierzu. Znow Lubart Łucki, Ludwik węgierski
książę polski¹⁾ Lubart, syn jego Teodor książę wło-
dzimierski i Łucki, wielki książę Litewski Witold,
brat króla Jagielly Skirgiello, Dymitr Korybut²⁾,
syn jego Fedko, dawny więzień Krzemieniecki
brat Jagielly Swidrygiello³⁾ oto poczet władców
Krzemieńca. W 1438 roku Swidrygiello nadaje
miastu prawo magdeburskie, a przywilej ten w
1442 roku zatwierdza Władysław Warneńczyk.

1) W 1377 roku z rozkazu Ludwika węgierskiego
broni Krzemieńca przed Litwą osadzona tu załoga wę-
gierska i niesławnej pamięci starosta węgierski, którego
Lubart w 1382 roku przekupił dostając z rąk jego miasto.

2) Ten sam który budować miał zamek w Wiśniowcu i
Zbarażu.

3) W roku 1410 osadził go Witold z rozkazu Ja-
gielly za knowania z Krzyżakami w więzieniu zamkowym
z którego przy pomocy księcia Daszki Ostogskiego uciekł
dopiero w wielki czwartek 1418 r.

nu arezu razem z najstarszą osadą powiatu, która do
sьогоднішнього дня zachowała свою niezmienną nazwę зі
Stożком котрий на тлі політичного життя тодішньої
епохи стояв поруч з Кремьцем, доповнюючи його.

В Стожку відбували діичні Кремьєцькі Старости (Моко-
сії) свої юрисдикції (карні суди), до Стожка, в літа свого пану-
вання заїздав Казімір Великий, маючий навіть там свій „дво-
рєць“, в Стожку в 1345 році мався відбутися великий суд перед
запрошеvim полюбовними венгерськими панами поміж Казіміром
Великим і князатами Литовськими Яваутом і Кейстутом за увя-
знення Казіміром Великим їх брата Любарта.

В 1226 згадують хроніки про завдяту битву, яка
розігралася під Кремьнем між венгерським королем і
борючачимся перед ним Мстиславом Удалым, паную-
чим на Червоній Русі. Але славу Кремьєцького імені
під час першого разу рознесли страшенно в чорні тепер мурі
пануючих над ним замкових руйн на горі королеви Бо-
ни в 1240 році, коли Батулай, поконавши східні Ру-
ські князівства Суздаля, Володимир над Клязьмою, і
Москву, рушив на Венгрію, заливаючи своїми армія-
ми князівства Володимирське і Галицьке. Полягли в
прах і грузи Київ, Камієць, Галич, Володимир. Кре-
мьєць же залишився недікавим, як і через 15 літ
пізніше в 1255 році, відсирючи другий напад татар-
ських орд. Поляг допіро в 1260 році, зруйнований ру-
ками своїх оборонців по наказу покonanого татарами
князя Давида.

А ця завдята в горі і мурех міць, котра неспов-
на 700 літ тому відверла напад неустрашеного і не-
покonanого татарства-сараңчи, триває і по сьогоднішній
день, завішена над містом.

Ідуть далші події. Будеться Литва. І князі до-
ходять аж до Київ. Кремьєць пізнає Любарта Луць-
кого, котрий вслідє ним поперемино з Казіміром Ве-
льким. На вєправу і відновлення замкових мурів Ка-
зімір Великий ще на смертному ложі переказує знач-
ну суму. Переходячи з рук до рук розділюється на-
віть з полож. цон. Шумськом, котрі обидва на підставі
трактату 1366 року залишаються при Любарті, т той
час як Кремьєць при Казімірові. Знов Любарт, Луць-
кий, Людвік венгерський, король польський,¹⁾ Любарт,
син його Теодор, князь Володимирський і Луцький,
Великі князі Литовські Вітольд, брат короля Ягелло-
Скіргелло, Дмитро Корябут²⁾ син його Фелько, давній-
ший вязєнь Кремьєцький брат Ягелло-Свідригайло³⁾
оце число володарів Кремьня. В 1438 році Свідри-
гайло надає місту магдебурське право, а цей привілей
в 1442 році затверджує Володислав Варявчич

1) В 1377 році з наказу Людвіка Венгерського боронить Кре-
мьєць перед Литвою осаджена тут венгерська залога і неславної
пам'яті венгерський Староста, котрого в 1382 році Любарт пере-
купив, дістаючи з его рук місто.

2) Цей самий, котрий будував замок в Вишневі й Збаражі.

3) В 1410 році осадив його Вітольд по наказу Ягелли за
переговори в Хрестоосим в замковій вязниці, з котрого при по-
мочі князя Дашки Острижського втік допіро в Великий Четверг
1418 р.

W 1497 i 1500 roku przechodzi bardzo srogie najazdy tatarskie, a w 1569 roku łączy się wraz z Litwą na stałe z Koroną.

Zygmunt I oddaje miasto w posiadanie Januszowi biskupowi wileńskiemu Ten w 1533 roku wyjednywa dla miasta zatwierdzenie prawa magdeburckiego z apelacją do Lwowa. Biskup umacnia mury i wschodnią bramę, na jego rozkaz zaczynają kuć na dziedzińcu zamkowym studnię. W 1536 roku nadaje Zygmunt miastu nowe przywileje oddając je po przejściu biskupa wileńskiego do Poznania w sprawie⁴⁾ żonie swojej Bonie, która i sama darami, przywilejami i przez starostów swych podnosi miasto. Zakłada między innymi w 1539 roku kościół farny⁵⁾ Zakłada szpital oddając magistratowi pieczę nad jego dochodami i żywieniem chorych i na utrzymanie jego ze swej ziemi dwa łany⁶⁾ za miastem. Sama według wszelkiego prawdopodobieństwa w Krzemieńcu nie była. Przywileje miasta rozszerzają i opiekują się niem prawie wszyscy królowie polscy. Zygmunt August⁷⁾ Stefan Batory w 1576 roku, Zygmunt III. W 1617 roku był w Krzemieńcu przez kilkanaście dni syn jego Władysław, późniejszy Władysław IV, który nawet w 1642 roku nadał mu przywilej równający je pod względem hierarchji i prerogatyw z miastami stołecznymi⁸⁾ W 1648 roku podczas buntu Chmielańskiego po bezskutecznej 6 cio tygodniowej obronie plandrują i niszczą Krzemieniec kozacy, zadając mu jeden z najśmielszych z ostatnich ciosów. W 1651 roku w lipcu, był w Krzemieńcu przez kilka dni król Jan Kazimierz, 15 października 1781 roku w przejeździe do Wiśniowca bawi w Krzemieńcu król Stanisław August, który pieszo udał się na „Bonę“ dla zwiedzenia zamku. W 1789 roku w zamku mieści się jeszcze dawne archiwum grodzkie, przeniesione w parę lat później do księży Franciszkanów, skąd w 1842 roku przewieziono je do Kijowa.

W nową erę „Ateu Wołyńskich“ wchodzi Krzemieniec w 1805 roku, w którym Czacki powołuje tu gimnazjum przekształcone następnie w 1819 roku na Liceum⁹⁾. Dni świetności tego okresu Krzemieńca skończyły się w 1833 roku w którym Liceum wraz z 248 różnymi szkołami Wołynia, Podola i Kijowczyzny, przeważnie staraniem Czackiego powstałych, zamknięto, pozostawiając

В 1497 і році переживає дуже суворі татарські наїзди, а в 1569 році злучується разом з Литвою—з Короною.

Зигмунт I віддає місто в володіння Янушеву, бискупові Віленському. Цей в 1533 році дістає для міста затвердження магдебургського права с апеляцією до Львова. Бискуп зміцнює мурі і східно браму, по його приказу починають на замковому майдані бити студню. В 1536 році надає Зигмунт місту нові привілеї, віддаючи його, після переходу Віленського бискупа до Познаня, в ораві⁴⁾ своїй дружині Боні, котра й сама дарами й привілеями і через своїх старост підносить місто. Закладає ним в 1539 році фарний⁵⁾ костел. Закладає шпиталь, віддаючи магистратові опіку над його доходами, жаленням хорих а на його утримання дає зі своєї землі два лани⁶⁾ за містом. Сама вона права подібно в Кременці не була. Розширюють привілеї міста і опікуються ним майже всі польські королі. Зигмунт Август,⁷⁾ Стефан Баторий в 1576 р., зигмунт III. В 1617 році був в Кременці на протязі кільканадцяти днів його син Володислав пізнійший Володислав IV, котрий навіть в 1642 р. надав йому привілеї, які рівняли Кременець під поглядом єпархії і прерочатив зі столичними містами⁸⁾ В 1648 році підчас бунту Хмельницького, після безрезультатної в тижневої оборони пландрують і нацять Кременець козаки наносячи йому один з найсильніших з останніх ударів. В 1651 році, в липні, кілька днів в Кременці був Король Казимір, 15 го жовтня 1781 року порейздом до Вишневця бавався в Кременці король Станіслав-Август, котрий пішка хотів на Бону для відвідання замку. В 1789 році в замку містились ще давній грудський архів, перенесений через пару літ пізніше до монахів Францішканців, звідки в 1842 році перевезено його до Кієва.

В нову еру „Атеу Волянських“ входить Кременець в 1805 році, коли Чацький завладає тут гімназією, переіменовану потім в 1819 році на Ліцей⁹⁾ Дні світлості того періоду для Кременця закінчалися 1833 році коля Ліцей разом з 268 різними школами Воляня Подоля і Ковшчани, в більшій частині старанням Чацького відкрити, замкнуто позоставляючи.

4) То єо наречений назначає нареченій на по-
⁴⁾większenie jej posagu. O ile przeżyje męza staje się jej
własnością.

5) Kościół ten przeszedł później do Księży Franciszkanów, którym w XVII wieku wzniesiono kościół muro-
wany, przerobiony w 1832 r. na cerkiew (obecny Sobór)

6) Około 45 dziesięcin ziemi. Z nich powstała dzi-
⁶⁾siejsza wioska Bonówka osadzona czynszownikami.

7) Za jego to zezwoleniem w 1572 roku wybudowa-
no most na Ikwie z przywilejem dla miasta na pobór
myta z mostu.

8) Z powodu niezgodności przywileju tego z prawa-
mi Unji, przywilej znosił królewski sąd asesorski w tym-
że samym jeszcze 1642 r.

9) Dzisiejsze budynki i kościół wznoszone były
około 1720 roku przez XX. Wiśniowieckich Michała i Ja-
nusza dla Jezuitów, którzy mieli tu swoje szkoły, do cza-
su objęcia ich przez komisję edukacyjną.

4) Це, що наречений признає нареченій на збільшення її
посагу. О скільки переживе чоловіка, то робиться її власністю.

5) Цей костел пізніше перейшов до монахів францішканів
котрим в XVII віці занесено мурований костел, перероблений в
1832 році на церкву (теперішній Собор)

6) Коло 45 десятин землі. З них виникло теперішнє сільце
Бонівка, обсажене чиншовниками.

7) З його дозволу в 1572 році вбудовано місток на Ікви
й привілеєм для міста на побірання мита з мосту.

8) З приводу незгоди того привілею з правами Лі-
цей привілеї скасував королівський асесорський суд ще в тому
ж самому 1642 році

9) Теперішні будинки і костел збудовані були коло 1720
року князями Вишнівськими Михаїлом і Янушем для Іезуїтів
котрі мали тут свої школи, до часу обняття їх едукційною Комі-
сією.

na cały obszar ten zaledwie 19 zakładów wychowawczych. W 1833 roku przeniesiono licealne zbiorę, bibliotekę i gabinety do Kijowa, oddając je na rzecz tworzonego tam wówczas uniwersytetu.

WIŚNIOWIEC

Przez zwyż trzy wieki, utrzymując na barkach swych nawały tatarskie, tureckie i kozackie szedł Wiśniowiec wraz z rodem swych właścicieli do tej świetności, która stawiała go w rzędzie pierwszych rezydencji magnackich w Polsce i pozwalała mu iść w zawody z rezydencjami jak Łazienki w Warszawie, Łańcut Potockich, Białystok Branickich. Dziś pozostała cicha mała miejscina, w której zamek po opustoszeniu i zniszczeniu wojennem ożywiać się zaczyna innym życiem.

Z dat historycznych Wiśniowca przypomnieć należy. Pierwszy dokument historyczny z czasów Władysława Warneńczyka wiąże nazwę Wiśniowca z imieniem Wasyla syna Fedki kniazia Nieświckiego, (Nieświda w powiecie Łuckim) po którym przez syna Solтана, który po raz pierwszy miał używać nazwiska książe Wiśniowiecki dostaje się właściwemu założycielowi domu, synowcowi Solтана, księciu Michałowi Wiśniowieckiemu. Mają się wywodzić Wiśniowieccy od Dymitra Korybuta Olgierdowicza, brata króla Jagiełły (Strykowski) gdy onni przypuszczają, zakończony (Stecki), że Fedko, ojciec Wasyla, był z Mokosiejów, starej osadzonej tu rodziny. W 1419 roku niszczą Wiśniowiec tatarzy, burząc zamek, a w 1512 r. pod Łopuszną dwie mile od Wiśniowca pobijają ich na głowę hetmani Konstanty Ostrogski i Mikołaj Koniecpolski. Synowie Michała, Aleksander starosta rzeczycki, i Iwan starosta szyski dali początek dwu oddzielnym linjom Wiśniowieckich, starszej królewskiej, zakończonej w 1673 roku na królu Michale, i młodszej książęcej zakończonej w 1744 roku na księciu Michale Serwacym Potomkowie ich władają Wiśniowcem nierozdzielnie. W 1577 r. właścicielem jest książe Andrzej, który po spustoszeniu Wiśniowca przez tatarów nie może oddać poboru, po nim w 1593 roku przechodzi na córkę jego wydana za księcia Jerzego Czartoryskiego, od którego wykupuje go w 1614 r. ojciec księcia Jeremiego Wiśniowieckiego, książe Michał III starosta owrucki, którego zwłoki złożone są we wzniesionej przez poprzedników jego w 1530 r. zachowanej po dziś cerkiewce zamkowej (najstarszy zabytek Wiśniowca), Książe Jeremi wojewoda ruski i hetman wielki korony przebudowuje w 1640 r. i rozszerza zamek obwarowując go należycie. w 1645 r. wznosi kościół Karmelitów bosych zniszczony potem przez kozaków. Dalsi dziedzice: król Michał, książe Dymitr Jerzy wojewoda bełzki i hetman wielki koronny. Do rzędu napadów tatarskich z lat 1419, 1494, 1515, 1516, 1534, 1549, 1577 i 1655 przyoywa najstraszliwszy jaki Wiśniowiec przeżył, w 1672 r. przez Turków dokonany, kiedy to turcy, z powodu zdrady żydowskiej zdobywszy zamek, zburzyli go, wycięli załogę i ludność, która się w nim schroniła, a miasto spaliłi. Nowe odziedziny tatarów w 1675 r. By poddźwignąć miasto w 1677 r. Jan III Sobieski zwalnia je na lat 12 od opłat państwowych. Po śmierci ostatniego z rodu Wiśniowieckich księcia Michała Serwacego, którego zwłoki spoczęły w podzie-

zawiaючи na ціłomu obszarі тільки 19 шкіл. В 1833 році перенесено ліцеальні збірн, бібліотеку й gabinети в Київ oddaючи їх твореному там університетові.

ВИШНЕВЕЦЬ

На протязі більш як трьох віків, утримуючи на своїх плечах татарські, турецькі і козацькі навали, йшов Вишневець разом з родом своїх власників до тієї слави, котра ставила його вряду з першими резиденціями князівськими в Польщі і дозволяла йому суперничати з такими резиденціями як Łazienki в Варшаві, Łańcut Пошольських, Білосток Браніцьких. Тепер залишилося тихе маленьке містечко, в котрому замок, після воєнного спустошення й знищення, починає оживлятися новим життям.

З історичних дат Вишневеця треба пригадати слідуючі: Перший історичний документ за часів Володслава Варненчика вяже назву Вишневеця з іменем Василя, сина Федька князя Несвіцького (Несвіда в Луцькому пов.) після втрого, через сина Солтана, котрий перший раз мав уживати назву „Князь Вишневецький” дістається властивому родоначальникові дому внукові Солтана, князеві Михайлові Вишневецькому. Вишневецькі мають походити від Дмитра Корибута Ольгердовича, брата короля Ягелла (Стриковський), инші ж допускають (Стадніцький, Стецький) що Федько батько Василя був з Мокосієв, старої осаденої тут родини. В 1419 році Вишневець нищать турки-татари руйнуючи замок, а в 1512 році під Лопушною, в двох милях від Вишневеця, розбиває їх на голову гетман Константин Острижський і Миколай, Конєцпольський. Сяни Михайла-Олександр-Староста Річицький і Іван староста Шиський, дали початок двом окремим лініям Вишневецьких—старшій королівській, що закінчилася в 1673 році на королеві Михайлові, і молодшій, князівській, що закінчилася в 1744 році на князеві Михайлові Сервацию Потомки їх володіють Вишневецем нероздільно. В 1577 році власником є Князь Андрій, котрий після спустошення Вишневеця татарами, не може віддати побору; після чого в 1593 році переходить на його дочку, видану за князя Юрка Чарторайського від котрого в 1616 році викуповує Вишневець батько князя Яреми Вишневецького, князь Михайло (III), староста Овруцький, останки котрого зложені в вибудованій його попередниками в 1530 році і яка зберіглася ще до сьородашнього дня, замковій церкві (найстарший пам'ятник Вишневеця) Князь Ярема, Воевода руський великий гетьман Коронний в 1640 році перебуває і розширює замок, належно укріплюючи його. В 1645 році будує костел босих Кармелітів, знищений потім козаками. Дальші власники: король Михал, князь Дмитрій-Юрій. Воевода Болзьького, і великий коронний гетьман. До ряду татарських нападів в 1419 1449 1515 1516, 1534, 1549 1577 і 1655 роках, перебуває найстрашнійший, які тільки Вишневець переживав, напад турків в 1672 році, коли турки, з приводу зради жидів, здобувши замок, зруйнували його, висікли залогу й населення, яке в нему сховалося, а місто спалили. Нові відвідиви татарів в 1675 році. Щоб піднести місто Ян III Собєський в 1667 р. звільняє його на 12 літ від державних оплат. Після смерті останнього з родини Вишневецьких князя Михала Сервация, останки котрого спочивають в підземлях костелу Кармелітів

miach kościoła Karmelitów, a którego pogrzeb z będącym podówczas zwyczajem trzaskaniem herbów nad grobem ostatniego z członków domu, był najwspanialszym z pogrzebów XVIII wieku w Polsce, zamek przechodzi na wnuczkę jego Katarzynę z Zamojskich Maiszchową żonę Jana Karola podkomorzego i litewskiego, by za dziedzictwa syna ich Michała Jerzego w 1783 r. marszałka w. koronnego ożyć blaskiem przygasającej już świetności. W 1781 r. zjeżdża król Stanisław August Poniatowski z wielkim księciem Pawłem w 1787 r. podwakoń gości król Stanisław jadący na zjazd kanowski z cesarzową Katarzyną II i cesarzem Austriackim Józefem II i wracając do Warszawy. Po śmierci Michała Jerzego Mojscha i syna jego Karola, (oba pochowani zostali w 1806 i 1846 r. w Wiśniowcu w kościele parafialnym), zamek przechodzi na hr. Andrzeja Maiszcha, który w 1852 r. sprzedał go księżnej Abamelek. Od niej wykupił go hr. Broel-Plater, ostatni z właścicieli, który cenił jego pamiątki, dostawszy je jeszcze nieznacznie uszczuplone; nie mógł go jednak utrzymać i w 1876 r. zamek kupił z licytacji J. Tolli. Później przechodził często z rąk do rąk niszcząc w szybkim tempie.

Obecnie istniejący pałac wzniesiony został około 1720 r. przez księcia Michała Serwacego ostatniego z rodu na gruzach dawnego zamczyska. Jak świadczy opis podany z końca ubiegłego stulecia przed zniszczeniem zamek wyglądał wspaniale. Jest to wspaniały dwupiętrowy gmach zbudowany w podkowie z dwupiętrowym wypukłym dachem rococo. W głównej sieni pałacowej napis na ogromnej tablicy marmurowej głosi późniejszą historję Wiśniowca. Ściany tej sieni wykładane są z fajansu we wzory szafirowe na białym tle. Tu mieszczą się schody prowadzące na górne piętro. Po obu stronach sieni znajdują się wysokie pokoje w których wiszą obrazy z wyobrażeniem wesela i koronacji Maryny Maiszchówny w Moskwie (której zaręczyny z Dymitrym Samozwancom odbyły się w 1605 r. w tut. cerkwi zamkowej) i tryumfów przodków domu Maiszchów za Karola W. i Ottona III. Po prawej stronie sieni ciągną się mniejsze mieszkalne pokoje, po lewej ogromna sala mieszcząca popiersia gipsowe znakomitych polaków. Dalej idzie długi szereg pokoi gościnnych. Na górze z prawej strony schodów wysoka sala przedpokojowa, także tafelami fajansowymi wyłożona, a w niej portrety trzech ostatnich królów polskich. Za nią sala Korybutów, w której mieszczą się portrety samych książąt Wiśniowieckich, dalej salony z pięknymi staroświeckimi obiciami gobelinowymi na ścianach i meblach, a na samym końcu obszerny pokój sypialny z łóżem pod baldachinem, na którym spoczywał książę Paweł podczas swego pobytu tutaj. W tym skrzydle znajduje się obszerny teatr domowy, a za nim podobnie jak w dole, pokoje gościnne. Po lewej ręce od schodów jest przedpokój Lubomirskich z ich portretami, dalej biblioteka i kaplica, pokoje zajmowane niegdyś przez króla Stanisława Augusta wytwornie i bogato urządzone. W sypialni Poniatowskiego na wielkim zwierciadle przed kominkiem znajduje się wyraż-

i pochoroni którego zгідno istnującemu toді звичаю трасканням гербів над домовиною останнього з членів дому, були найкращими з похорон XVIII віку в Польщі. Замок переходить до його внучки Катерини з Замойської Мишкової, жінки Яна-Карла Литовського підкоморія, щоб під колодінням сина їх Міхала Юрія в 1783 р., великого маршала коронного, оживити блеском згадавчу вже світлість. В 1781 році приїздить сюди король Станіслав-Август Понятовський з великим князем Павлом, в 1787 два рази готював король Станіслав, що їхав на Канівській з'їзді з імператрицею Катериною II і Австрійським імператором Юзефом II і коли вертався до Варшави. Після смерті Міхала-Юрія Мишка і сина його Кароля (обидва поховані в 1806 і 1846 р. в Вишневі в парафіяльному костелі) замок переходить до гр. Аярія Мишка, котрий в 1852 р. спродав його княгині Абамелек. Від неї викупив його гр. Броель-Плятер, останній з власників, котрий цинив його пamiątkи, доставши їх ще вначію ущуаленими, але не міг його утримати і 1876 році замок з публичних торгів купив і. Толлі. Пізніше часто переходив з рук до рук, нишучись швидким темпом.

Істнучий тепер палац збудовано коло 1720 р. князем Міхалом-Сервацием, останнім з роду, на грузах колишнього замчиська. Як свідчить опис, волявий в кінці минулого століття, перед знисченням замок виглядав чудово. Це є чудовий двоповерховий будинок, збудований в формі підкова, з двоповерховим випуклим дахом рококо. В головних палацових сінях, на величезній мраморній таблиці годосить яписе про пізнішу історію Вишнева. Стіни тих сіней виложені з фаянсу, шарфованими везерунками на білому тлі. Тут знаходяться сходи, провадять на верхній поверх. По обох сторонах сіней знаходяться високі покої в котрих висять картини з представленням вісідля і коронації Маріани Мишківни в Москві (заручини котрої з Дмитром Самозванцем відбулися в 1605 р. в тугейшій замковій церкві) і триумфів предків дому мишків за Карла В. і Оттона III. По правій стороні сіней тягнуться менші мешкальні покої, по лівій величезна зала, в якій містяться гисові погруддя знаменитих поляків. Далі йде добрий ряд госятинних поків. На горі, з правого боку сходов, висока передкојова сала, виложена також фаянсовими тафлями, а в ній портрети трьох останніх польських королів. За нею сала Корибутив, в котрій знаходяться портрети самих князів Вишневецьких, далі сальона з гаряями старосвітськими гобеліновими обоями на стівах і мебелі, а на самому кінці обширна спальна кімната з ложем під балдахіном, на котрому спочивав князь Павел, під час свого побуту в Вишневі. В тому крилі знаходиться обширний домашній театр, а за ним, подібно як і знизу госятинний покої. Ліворуч від сходов є передкојої Любомирських з їх портретами, далі бібліотека і каплиця покої які колись займав король Станіслав-Август, чудово і

nięty бrylantem napis „Le Comte du Nord„ зробiony jakoby przez księcia Pawła. W pokojach tych wiele obrazów, portrety Holbeina, widoki Canalettiego. W pałacu biblioteka licząca do 15 000 tomów z licznymi rzadkościami bibliograficznymi i cennymi rękopisami. Pałac otoczony dokoła obszernym i pięknym ogrodem rozłożonym na pochyłości góry. Ogród założony przy końcu XVIII wieku przez ogrodnika Miklera.

Obok zamku kościół OO. Karmelitów fundacji księcia Jeremiego, w 1726 r. przez X. Michała Serwacego odrestaurowany. W 1832 rząd rosyjski wypędza OO. Karmelitów, świątynię katolicką zamienia na cerkiew prawosławną. Odnowiona w 1840 r. przez rząd rosyjski, zniszczoną została przez pożar w 1863 r. poczem nabożeństwo przeniesiono do cerkiewki filjalnej p. w. Wniebowstąpienia Pańskiego, wzniesionej w 1530 r., a odnowionej w 1672 r. Kościół parafjalny i cerkiew w St. Wiśniowcu pobudowali Jan Mniszech kościół w pierwszej połowie XVIII wieku, cerkiew Karol Mniszech w 1845 r.

POCZAJÓW.

Częste wojny i najazdy i tu zniszczyły wszelkie historyczne dowody dotyczące czasu powstania klasztoru i cudu, któremu klasztor, druga Częstochowa świata chrześcijańskiego, zawdzięcza swoją sławę. Mnisi osiedli tu najprawdopodobniej w XII w., a cudowne ukazanie się Matki Boskiej, od którego klasztor zaczął słynąć, miał mieć miejsce w 1261 roku. W tym to roku ukazać się ona miała jednemu z mnichów, który wyszedł na szczyt góry. Zjawienie się Jej, i stojącego przed Nią mnicha, widzieć miał mieszkaniec Poczajowa Jan Bosy, a kiedy przyszedł do zakonników, mieszkających podówczas jeszcze w pieczarach, odpowiedziano mu, że mnisi widzieli ją również, jak ukazała się w ognistym słupie. Nadto w miejscu gdzie stała na skale okazano mu wryty w skale, wodą napelniony ślad Jej stopy. Woda ta leczyć zaczęła rozmaite choroby.

Pierwszym dokumentem historycznym Poczajowa jest list Zygmunta I króla polskiego do starosty krzemienieckiego w 1527 r. wysłany, polecający mu, by nie wysyłał na jarmark poczajowski w dniu Wniebowzięcia, swego namiestnika do Poczajowa na sądy i z jarmarku tego nie brał żadnych dania. Jest to więc przywilej dla Poczajowa, zatwierdzony mu w 1557 r. przez króla Zygmunta Augusta. O uroczystych jarmarkach tych mówią również akta z 1642 r. dotyczące procesu, który klasztor prowadził z Andrzejem Firlejem. Cudami słynący obraz Matki Boskiej Poczajowskiej pochodzi od Metropolity Neofity, który, zatrzymawszy się w podróży u sędziny Hojskiej w Orli (Urli) dziedziczki Poczajowa, oją zdzając i dziękując jej za gościnę, błogosławił ją tym obrazem i zostawił go następnie jej na pamiątkę. Początkowo obraz był w domu Hojskiej, a kiedy zastąpił cudami w 1597 r. przeniesiono go uroczysto do cerkwi Wniebowzięcia Najświętszej Panny. 14 listopada tegoż roku, Hojska zrobiła w Krzemieńcu zapis na klasztor, obdarowując go hojnie i zapisując mu pola i poddanych. W 1602 r. robi Hojska w Lublinie drugi zapis na rzecz klasztoru, oddając mu Poczajów, a Orle i Kozin siostrzeńcom swoim Firlejom. Rozpoczyna się sławny proces Andrzeja Firleja

bogato urządzony. W sypialni Pojntowskiego, na wielokomym зеркалу перед коминком, знаходиться вирізаний брылянтм напис „Le Comte du Nord“ зроблений віби то князем Павлом. В тих покоях багато картин, портрети Гольбейна, красида Canaletti. В палацу бібліотека що нараховує до 15 000 томів з численими бібліографічними рідкостям і цінними рукописами. Палац довкола оточений обширними гарячим садом, розподіленим на склони гори. Цей сад założено при кінці XVIII віка огоронником Міклером.

Поруч з замком костел О. О. Кармелітів, фундації князя Ярема, реставрований в 1726 році Міхалом Сервациєм. В 1832 році російської уряд вигнає О. О. Кармелітів католицьку святиню замінюють на православу церкву. Віновлена в 1840 р російським урядом вона була знищена пожегом в 1863 році, після чого вілправу служби Божої перенесено до філіальної церкві в пам'ять Знесення Господнього, збудована в 1530 році, а відновлений в 1672 р. парафіяльний костел і церкву в Ст. Вишневи побудували: костел—Ян Мнішек в першій половині XVIII віку, а церкву—Кароль Мнішек в 1845 р.

ПОЧАЄВ

Часті війни і наїзди і тут знищили всі історичні доводи що торкаються часу повстання монастиря й чуда, котрому монастири друга Ченстохова християнського світу, завдячує свою славу. Монахи оселилися тут правдоподібно в XII віді а чудовне появлення Матері Божої від котрого монастиря почав славитись, мало мати місце в 1261 році. В тому то році, вона мала явитись одному з монахів, котрий виїшов на вершок гори. Появлення іїсточного перед нею монаха мав бачити мешканець Почаєва Іван Босий, а коли прийшов до монахів, мешкаючих в той час ще в печерах, йому оповідали, що монахи також бачили її, як появилася в огненому стовпі. Крім того на місці, де з'явилася на скаті, оказався виритий в скалі, наповнений водою слід її стопи. Вода ця почала лічити rozmaite хороби.

Перший історичний документ Почаєва, це лист Зygmunта I, короля польского, писаний до Старости Крeмієнького, в 1527 р., доручаючий йому щоб не вислав на Почаєвський ярмарок, в день Успіння, свого намістника до Почаєва насуди із того ярмарку не брав жадних даня. Огже це є привілей для Почаєва затверджений в 1557 році королем Зygмунтом-Августом. Про урочиста ці ярмарки говорять також акта з 1642 р що торкаються процесу, котрий монастирь проваляв з Андреем Фирлеем. Прославлений чудесами образ Почаєвської Божої Матері походять від митрополита Неофита, котрий затримавшись в подорожі у жінки Судді Гойської в Орлі (Урлі) ділочки Почаєва, від'їздяючи і дякуючи і її за гостинність, благословив її тим образом, і потім заставив його ії на пам'ять. З початку образ був в домі Гойської, а коли прославився чудесами, в 1597 році, урочисто його перенесено до церкви Успіння Пресвятої Діви. 14 листопаду того ж року Гойська зробила в Крeміньці запис на монастирь гойво його обдаровуючи і записуючи йому поля й підданих. В 1602 р. Гойська робить в Люблині другий запис на користь монастиря, віддаючи йому Почаєв а Орлю й Козин своїм племянникам фірлеем. Розпочинається ві-

z klasztorem, najście jego i odebranie obrazu z kościoła wraz ze sprzętami różnymi cerkiewnymi, kary Boże na niego, i koniec procesu w 1644 r. układem zakończono. W 1648 r. niszczył klasztor kozacy, później turcy, tak, iż podupada znacznie. W 1649 r. komornikowie graniczni starostwa krzemienieckiego Domaszewscy budując okazałą cerkiew Sw. Trojcy do której przeniesiono obraz. W 1675 r. jak opowiadają kroniki klasztoru, klasztor ocalał przed Turkami dzięki cudownemu ukazaniu się nad klasztorem Matki Bożej z aniołami, przybranymi w płaszcze żołnierskie i uzbrojonymi w miecze.

Prawie wszyscy królowie polscy do ostatniego z nich Stanisława Augusta otaczają klasztor opieką, zatwierdzając jego prawa i przywileje, z których wydany 1700 r. przez Augusta II zapewnia klasztorowi między innymi swobodne zachowanie w nim wiary wschodniej, ustanawiając za naruszenie przywileju tego karę pieniężną 10.000 złotych.

Obecną świątynię wznosił przeszedłszy na grecko-katolicki obrządek i osiadłszy w klasztorze jako pokutnik, starosta kaniowski Mikołaj Potocki, według planów sprowadzonego ze Śląska Hoffmana. Budowa świątyni trwała od 1771 (3 lipca położono kamień węgielny) do 1791 r. Wzniesioną została tedy jeszcze za czasów polskich, na dwa lata przed drugim rozbiorem Polski, który granice Rosji podsunął aż do wschodniej dzisiejszej granicy powiatu Krzemienieckiego. Za polskich też czasów jeszcze, odbyła się świętna, 8 dni trwająca uroczystość koronacji obrazu, w umyślnie na cel ten przez komendanta twierdzy w Kamieńcu Jana de Witte wzniesionej kaplicy drewnianej. Na uroczystość tą zgromadziło się liczne bardzo duchowieństwo, senatorowie, obywatele, niezliczona ilość ludu i część wojska koronnego pod dowództwem regimentarza Stempkowskiego. Korony dla Matki Boskiej i Dzieciątka nadesłał z Rzymu Papież Klemens XIV. (Bazylianie byli do 1832 r. unitami (greko-katolicy) w którym to roku obrócony ich na prawosławnych, a wraz z nimi i cerkiew na prawosławna świątynię zamienioną została)

W 1774 r., a potem 1778 r. wyjednywał Jan hr. Tarnowski kasztelan konarsko-łęczycki u króla Stanisława Augusta dwa nowe przywileje dla Poczajowa, z których drugi podnosi Poczajów do godności miasta (do tego czasu był wsią). Pozbawiona przemysłu, handlu i innych warunków rozwoju miejscina, nie ożywiła się jednak, i do dziś dzień gwarno w niej i rojno tylko w dni odpustów.

Najwybitniejszą postacią historii klasztoru był błogosławiony Job, którego zwłoki spoczywają w jednej z kryp klasztoru. Surowy i przykładny mnich, żołnierz i prawnik, przewodniczący klasztorowi, bronił go przed Turkami z mieczem w ręku na murach, z całą znajomością prowadził sławny proces z Firlejem. Habit zakonnik przywdział w 12 roku życia, a przeżywszy blisko 100 lat zmarł dnia 28 października 1651 r. na 7 dni godzinę zgonu swego przepowiedziawszy.

Osobliwością klasztoru była jeszcze jego drukarnia, jedna z najstarszych na Wołyniu i Rusi

дому процес Андрея Фирлея з монастирем. Його упад і відібрання образу з церкви, разом з ржаю церковною утвор'ю, Божі кара на него і кінць процесу в 1644 р. закінченого мартом. В 1648 році монастирь изидьгь козачи, а пнщгь турки, тому Почаев значно підупадає. В 1649 р. граничні коморники Кременецького Староства Домашевські будують чудову церкву Св. Тройці, до котрої перевезено образ. В 1675 році як описується хроніка історична, цей монастирь уцілав перед турками, завдяки чудовному з явленню над монастирем Божої Матері з ангелами, прибраними в жовнірські плащі і узброєними мечами.

Майже всі польські королі, до останнього з них Станіслава Августа, оточують монастирь опікою, затверджуючи його права і привілеї, з котрих виданий в 1700 р. Августом II запевнює монастиреві між иншим: зобичне заховання в нему слідчої віри, устанавлюючи за нарушення того привілею грошіву кару в 10.000 злотих.

Теперішню святиню забудував перейшовши на греко-католицький обряд і осівшай в монастирі яко покутник, Каньовської староста Миколай Потодський згідно плану Гофмана, спровадженого зі Шлезку. Будова святині тривала від 1771 року (з липня заложено угельний камінь) до 1791 року. Отже збудована була за часів Польських ще тоді, за два роки перед другим розбором Польщі, коли границі Росії були підсунуті аж до східної теперішньої границі Кременецького повіту. Ще за польських також часів відбулося світла, триваюча 8 днів, урочистість коронації образу, в навісне для тієї мети збудованої дерев'яній каплиці, комедантом твердині в Кам'яні Яном Де Вітте. На ту урочистість зібралось дуже численне духовенство сенатори, громадяне, незлічима кількість населення і частина коронного війська під командуванням регіментаря Стемпковського. Корона для Божої Матері і Дитяти надіслав з Риму папа Клементій XIV (Базиліане були до 1832 р. unitами-греко-католиками), в котрому то році обернено їх на православних, а разом з ними і церкву на православну святиню.)

В 1774, а потім 1778 роках дістає Ян граф Тарнавський, каштелян Конарсько-Ленчицький в короля Станіслава Августа два нових привілеї для Почаєва, з котрих підносять Почаєв до гідности міста (до того часу був селом) Позбалене промислу, торгівлі та інших умов розвитку містечка, не оживилося і до сьогоднішнього дня рухливо й шумно в нему в дні відпустів.

Наславнішою постаттю історії монастиря був предполобний Іов, мощі котрого спочивають в одній з монастирських кріп. Суворий і зразковий монах, жовнір і правник, керує монастирем, боронить його з мечем в руках на мурах перед турками, з цілою знайомістю проводить славний процес з Фирлеєм. Монашевський обіт прийняв на 12 році життя і проживши коло 100 літ, помер 28 жовтня 1651 року, предсказавши за 7 день годину своєї смерті.

Особливістю монастиря була ще його друкарня одна з найстарших на Волині й Русі, чинна вже в 1618

już w 1618 r. czynna. Za czasów polskich drukowała wiele ksiąg ruskich, polskich i łacińskich.

Po 1832 r. i obróceniu greko-katolickich Bazylianów na prawosławie, przyobraząć się zaczyna Poczajów. Wehodzić zaczynają do świątyni nieznane jej dotąd kaplice, chrzczone imionami odwiedzających Poczajów carów (Mikołajowska, Aleksandrowska). Nie najszlachetniejsze i od 700-letniej historii klasztoru odbijające są dzieje jego ostatniego stulecia, kiedy uwikłany w niechlubną walkę polityczną, wykorzystywaną wśród ciemnych mas ludowych przywiązanie do wiary i słów głoszonych przez jej apostołów, służyć zaczął prócz Boga i innym celom. Zastąpiły wówczas „Listki Poczajowskie” nienawiść i niezgodę miast chrześcijańskiej miłości siejące, służbie dla ludzi więcej niż Bożej oddane. Najwięcej w politycznej tej, antypolskiej i antykatolickiej walce wstąpił się: arcybiskup wołyński Antoniusz i były przeor klasztoru poczajowskiego Witaljusz.

Obecnie od czasu odrodzenia Państwa Polskiego, prawosławny dziś klasztor poczajowski cieszy się opieką władz państwowych.

Nowa cerkiew w stylu bizantyńskim wzniesiona na dziedzińcu klasztoru, stała w latach od 1905—1909.

Gdy „każdy głaz prawie na ziemi tutejszej” obudowy przez historyka, historją swoją zatrzymać mógłby zwiedzającego z zainteresowaniem dużym, cóż mówić o przeglądzie osad i miasteczek. Na zakończenie dodajemy jeszcze słów parę o Szumsku i Dederkałach.

S Z U M S K, którego zamek za czasów księcia Radziwiłła „Panie kochanku”¹⁾, zjeżdżającego do sławnych lasów szumskich na łowy, świetnie jeszcze podówczas wyglądający, mieścił niejednokrotnie tysiące dosłownie gości, zawdzięczający obecnie położeniu swemu tuż przy granicy silniejszy dzisiejszy ruch małomiasteczkowy, pamięta czasy, w których był stolicą udzielnego księstwa szumskiego. (W 1224 r. w bitwie z tatarami nad Kałką walczył książę Świętosław Szumski.) Niszczony wielokrotnie w epoce tatarskich, tureckich i kozackich wojen, za czasów rodziny Malińskich rozwinął się i rozbudował. Dawny kościół franciszkanów, którzy w Szumsku byli już przed 1656 r. wzniesiony przez Stanisława Malińskiego w 1715 r. zamienili Rosjanie w 1832 r. na cerkiew, przenosząc tamtejszą parafię (była u Franciszkanów od 1741 r.) do Jampola, (dzisiejszy kościół parafjalny wzniesiono w 1850 r.) dokąd też przeniesioną została bogata biblioteka i wiele cennych sprzętów kościelnych. Pamiątkowy obraz Matki Boskiej, dawna własność hetmana Stanisława Żółkiewskiego, który miał go w obozie pod Cecorą (1620 r.) przewieziono do Podkamienia. Z wybudowanej przez Malińskich 1637 r. cerkwi pod wezwaniem Św. Trójcy i poświęconych w 1656 r. przez nich fundamentów pod klasztor Bazylianów, śladu nie pozostawiły dawne wojny.

1) Do Radziwiłłów należy od 1752—1806 r., przedtem był własnością jednej z możniejszych, zasłużonej bardzo rodziny Malińskich, którzy go mieli od XVI wieku i bardzo podnieśli.

roci. Za polських часів друкувала багато книжок українських, польських і латинських.

Після 1832 року, і обернення Греко-Католицьких Базиліан на православіє, Почаєв почтає преображатись. Починають входити до його святинь незнайомі йому до того часу кавлиці, охрещені іменами відвідуючих Почаєв царів (Миколаївська Александрівська). Не найславніші і відбиваючи 700 літню історію монастиря є події його в останьому столітті, коли використуючи неславу політичну боротьбу серед темних народних мас привязання до віри і слів, голошених її апостолами, цей монастир почав служити крім Божої ще й иншій меті. Прославлені в той час „Почаєвські листки, сіючі ненависть і незгоду замість християнської любови, почали служити більш для людей ніж для Бога. Найбільш в сей політичний, антипольський й антикатолицький роботі прославились архієпископ волинський Антоній й бувший намісник почаївського монастиря Віталій. Тепер від часу одродження Польської держави православний сьогодні монастир тішиться опікою влад державних.

Нова церква в Візантійському стилі збудована на монастирському дворі в 1905—1909 роках.

Коли „кажний камінь на землі тутешній розбуджений істориком, історією своєю затрематити мігби путника з великим заінтересованням, щож казати о перегляді ними містечок. На закінчення додаємо ще слів кілька о Шумську й Дедеркалах.

Ш У М С ь К, котрого замок за часів Князя Радзивілла „Пане Коханку”¹⁾ прабуваючого до славних лісів шумських на лови, гарно ще тоді виглядаючий, містив не раз тисячі гостей маючай завдяки теперешньому положенню свому при самої границі, вможливленій рух маломістечковий, памятає часи, в котрих був столицею удільного княжества Шумського (в 1224 році в битві з татарами під Калкою вальчит князь Святослав Шумський. Знищений в часах татарських, турецьких, й козацьких воєн, за часів Маліньських, розвинувся й розбудовався. Давний Костел Францішканський, котри в Шумську були вже перед 1656 р., побудований (Станіславом Маліньським в 1715 році, заменим росіяне в 1832 р. на церквів переносуючи тамошню парафію (була у францішкан від 1741) до Ямполья куди перенесена була багата бібліотека й багаторічної утвори костельної (теперешній костел побудовано 1850 р.) Памятову ікону Матері Божої, давну власність, гетмана Станіслава Жолкевського, котру він мав в оboзі під Цепорою (1620 р.) перевезено до Підкаміння. З вибудованої Маліньськими 1637 р. церкви Св. Троїці й положених 1656 р. фундаментів під монастир Базиліанів не позостало й сліда.

1) До Радзивілів належить до 1752—1806, перед тим був власністю одної з багатших заслуженого дуже роду Маліньських котри мали його од XVI віку.

DEDERKALY, duże i małe posiadające wspomniane kościoły i klasztor dawniej księży Reformatorów, należały od niepamiętnych czasów do starej rodziny Dederkalów, z której wydzieliła się późniejsza gałąź Dederkalów. Około 1740 r. posiadali już dziedziczne Dederkaly w Kollataje, z których po śmierci Jana Kollataja ojca ks. Hugona, mieszkającego w Niecieśławicach ziemi sandomierskiej, odziedziczyli je ks. Hugo Kollataj, którego historia uznaje za właściwego twórcę Konstytucji 3 maja, i jego bracia Jan i Rafał. W 1871 r. Dederkaly były jeszcze w rodzinie Kollatajów.

* * *

Nie konserwowały ziemie tułajskie zabytków swych, ani je mogły konserwować jak w innych stronach i krajach. Dawało je i znosiło bogate ich życie, w niszczeniu ich jak i tworzeniu również silne. Przegląd pamiątek jego świadczy o tem dowodnie.

Notatki powyższe zestawiono głównie na podstawie pracy Steckiego pod tytułem „Wołyń“ Lwów 1871. Odnosi się Wisniewca, przy równoczesnem wykorzystaniu notatek uprzednich o nim w „Samorządzie Krzemienieckim“ przez inż. St. B. na podstawie „Słownika geograficznego Królestwa Polskiego“ podanych

Samorząd powiatowy.

Повітове Самоврядування.

Gdy zniszczone i zrujnowane życie gospodarze powiatu, tak w gospodarstwie poszczególnych jego mieszkańców, jak i w ogólnem, tak zwanem gospodarstwie społecznem, krzątać zaczęło się około odbudowy swych warstátów—najbardziej doniosła rola w pracy tej przypadła samorządowi powiatowemu

Pierwszy na Wołyniu, w kwietniu 1922 r. za specjalnem zezwoleniem Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w Tymczasowej Radzie powiatowej powołany do życia, zastał warstát obszerny. Każda dziedzina jeśli nie ruiny, to ugór. A warunki dotychczasowej trzechletniej pracy: bodajże nie błędnie koło, początkowo wolno, później w zastraszającym tempie, po luty 1924 roku, pędzącej dewaluacji pieniężnej, i dosłownie w tym momencie poczęte zacięśnienie się i twarde skureczenie rozporządzalnych środków finansowych, zastrzone ostatniorocznem przesileniem gospodarzem po nieurodzaju. Nim stanąć zdążył mocno, i krąg prac swych ująć, zamiast hasła dalszej rozbudowy, podjąć musiał hasło „przetrwać, napoczętego nie utracić“ — oto, rzut oka ogólny na rozwój prac samorządu powiatowego, z 3 lat.

ДЕДЕРКАЛИ ВЕЛИКІ й МАЛІ в котрих істнує великий монастир й костел раянш Реформатів належали від непамятних часів до старого роду Дедеркалів, з котрих виділилася потім рід Дедерків. В 1740 році владли Дедеркалми вже Коллянтаї з котрих по смерті Яна батьва Кс. Туго Коллянтая оддічим їх кс. Туго Коллянтай, котрого історія признала дійсним творцем Конституції 3 травня і його брати Иван і Рафам. В 1871 р. були ще Дедеркали в ролі Коллянтаїв.

* * *

Незаховували землі тутешні зabyтків своїх, ani не могли їх заховувати як в їх інших краях. Давало їх й зносило богате їх життя в будові як й в зніщенню міцнеж свільне Черегляд памиток його свідчить о цім незбито.

Замітки ці зібрани на підставі праць Стецького під. татолом „Волинь“ Лвів 1876, Шо торкається Вишневця рівнож, при використуванню заміток помічених в „Саможоді Кременецькому“ зявляених инж. ст. Б. на підставі словника географічного Королевства Польского.

Коли знищене й зруйноване господарче життя повіту, як в господарстві окремих його мешканців, так і в загальному, так званому суспільному господарстві, почало заходитись коло відбудови своїх верстатів, найбільш визначена роля в тій праці припала Повітовому Самоврядуванню

Покликане до життя на Волині вверше в квітні 1922 року спеціальним дозволом Міністерства Внутрішніх Справ в Тимчасовій Повітовій Раді застає воно величезний верстат. Кожна ділянка коли не руїни, то груз умови дотихчасової трьохлітньої праці: бодай що не помилкове кодо, зразу вільно, пізніше в зростаючому темпі грошової девальваци по лютій 1924 року, і дослівне в тому моменті розночате затиснення й тверде скурчення фінансових засобів, заострене торічним господарчим кризісом після неурожаю. Поки змогло міцно стати і обняти круг своїх праць, замість гасла дальнійшої розбудови, мусів викинути гасло „перетрвати, розпочатого не утратити“ — ото мет ока на загальний розвиток праць Повітового Самоврядування, з літ.

Cyfry budżetów, ta krzywa tętna życia za okres od 1923-1925: w 1923 roku—26.811.913.419 mkp. czyli 726.964 zł¹⁾ (budżet zasadniczy uchwalony w marcu) 4.891.913.419 mkp.—590.027 zł. przy wartości 8, 291 mkp za 1 zł; I-szy budżet dodatkowy uchwalony w lipcu 2.000.000.000 mkp.—81.715 zł. przy wartości 24,475 mkp. za 1 zł; II-gi budżet dodatkowy uchwalony w listopadzie 19.920.000.000 mkp.—55.222 zł. przy wartości 360,541 mkp. za 1 zł) w 1924 r. 1.104.146,82 zł. i w 1925 r. 866.363,15 zł. Działy pracy: drogi, zdrowotność, rolnictwo, hodowla, i weterynarja, opieka społeczna, kultura i oświata, oraz nadzór nad samorządami miejskimi i wiejskimi.

Drogi. Wskutek właściwej polityki drogowej b. rządu rosyjskiego na terenach przygranicznych, w dziedzinie otrzymaliśmy zaledwie 95 klm. dróg przykrytych kamieniem jako szosy lub brukki, przy ogólnej długości dróg publicznych w powiecie sięgającej cyfry 3.000 klm., tj. 3,16% ogólnej ilości dróg do życia powiatowi potrzebnych. Uwzględniając zaś w cyfrze 95 klm. dróg bitych-75 klm. dróg krwtych brukiem z piaskowca, który jest raczej przeszkodą w komunikacji kołowej i na milowych odcinkach, troskliwie omijany, trawą się zieleni (droga Poczajowska) zostaje 20 klm. dróg bitych tj. 0,66%. Życiowe zero całej dróg bitych na obszar 3300 klm² powierzchni powiatu, niespełna 250 000 mieszkańców, i odległościach dzielących ważniejsze miejscowości dochodzących 60 klm.

Nie dziw, że na pierwszym swem organizacyjnym posiedzeniu (28 i 29 III 23 r.) uchwała Sejmik natychmiastowe przystąpienie do budowy dwu dróg w kierunku Wiśniowca i Zbaraża (44 klm.) w kierunku Szumska (35 klm.) Krok ten w dziedzinie samorządowej drogowej gospodarki, jest pierwszym na Wołyniu, a charakterystyczny i tem, że nie mając pewności, kiedy do budowy dróg państwowych, do których budowy i utrzymania Państwo jest zobowiązane, Państwo przystąpi, Sejmik podejmuje budowę drogi państwowej, (wiśniowiecka), którą własnymi środkami, dostając od Państwa kamień, trzeci już rok prowadzi. Gospodarczo, dla bardzo odmiennych i żywej, łatwej wymiany swych wytworów potrzebujących części powiatu (południowo-wschodnia i północna i północno-zachodnia) budowa centralnej drogi Wiśniowieckiej jest pierwszym podstawowym postulatem, bez którego o poważnej gospodarce mowy być nie może.

Po dwu latach pracy wybudował Sejmik 5 klm. dróg bitych, (po 2,5 klm. na obu drogach w 1923 r. rozpoczętych), a, acz efekt to cyfrowo nie wielki, ilość ta stanowi wogóle 1/4 część tego, co do użytku w drogach bitych powiatu

1) Waloryzowane według przeciętnych miesięcznych kursów złotego w miesiącu, w którym budżet uchwalano, podane w Rozporządzeniu Min. Przem. i Handlu w porozumieniu z Min. Skarbu dnia 19.III.1924 r. (Dz. U. Rpl. P. Nr. 32, poz. 331)

Цифри бюджетів, та крива пульсу життя за okres від 1923-1925 в 1923 р. — 26 811.913.419 мрк. чили 726 964 zł¹⁾ (бюджет засадничий ухвалено в березню 4.891.913.419 мрк.—590.027 zł. при вартосці 8 291 мрк — за 1 zł; I бюджет додатковий ухвалений в липні 2 000 000 000 мрк.—81 715 zł. при вартосці 24.475 мрк.—за 1 zł; II бюджет додатковий ухвалений в листопаді 19 920.000.000 мрк.—55 222 zł при вартосці 360 541 мрк.—за 1 zł.) в 1924 р.—1.104.146,82 zł. й в 1925 р. 866 363,15 zł. Віддали праці дороги, здоровітниць, рільництво, годівля, ветеринарія, опіки сполечна і культура й освіта.

Дороги. Завдяки спеціальній політиці дорожної б. уряду росайського в краї приграничному, відлічили ми лише 95 ккм. доріг покритих камінням як шосе й бруки, при цьому протязі доріг публичних в повіті 3000 ккм т. е. 3,16 проц. всіх доріг до життя совіту потрібних. Беруча під уваги, що й числі 95 ккм доріг брукованих є 75 ккм каміням, котрий є скорий перешкодою в їзді хврами і на шлях кілометрах бережно о мняємий заростає травою (дорога Почеавська) то зостанени всього 20 ккм. доріг брукованих то значить 0,66 проц. Тоді маємо нуль ділх доріг брукованих на протязі 3300 ккм² обшату повіту, в котрим мешкає 250 000 людей й оддегльєть міст доходять до 60 ккм.

Не давно що на першому свому організаційному засіданні (28-29 березня 23) ухвалив Сеймик, негайно приступати до будови доріг в кїрунку Вишневеця й Збаража (44 км.) в кїрунку Шумська (35 км.) крок цей в загальній господарці самогондовий з першій на Волянї, а відзначається ще тїм, що не будучи заповненим коли добудова доріг державних котру будову й утримання має проводити держава, приступлення сам Сеймик приступив до будови, дороги Вишневецької, котру власним коштом, отримуючи від Держави камінь третій рік вже проважить господарчо, для зовсім одмінних і живої й скорой вимни вимагаючих вїтворів в єдної частї повіту будова центральної дороги Вишневецької є першим підставовим варунком, без котрого о поужайний господарці в повіті не може бути балачки.

По двох літах праці вїбудовав Сеймик 5 км. доріг брукованих по 2,5 км на двох дорогах в 1923 розпочатих (й хочь ефект сей цифрово не великий становить єднак 0,25 часть того, що в новїті було до нього. Іашї праці то направа й забезпїчення бруків.

1) валоризованих підлук середніх місячних курсів золотого в місяцу, яким бюджет був ухвалений.

było przed Sejmikiem. Inne prace, to bieżąca naprawa i konserwacja bruków i dróg gruntowych, przebudowanych sto kilkadziesiąt mostów i przepustów.

Przy własnych zasobach finansowych przewiduje Sejmik wykończenie obu omawianych budów w 10 latach. O ile Państwo obejmie budowę swych dróg (co już w 1925 r. nastąpić miało) zyska ogólna rozbudowa sieci dróg, na którą pójdą, zwolnione z budowy dróg państwowych, fundusze powiatowe.

Kredyty w Sejmiku w stosunku procentowym do ogólnego jego budżetu w latach: 1923—23 proc., 1924—17,5 proc., 1925—23 proc.

Zirowotność i szpitalnictwo. 9 przychodni lekarskich, 5 szpitali z ogólną ilością 100 łóżek, 11 lekarzy, 9 położonych, 9-ciu felczyków, 7 pielęgniarek i odpowiednia służba. Bezplatne leczenie²⁾ w szpitalach własnych, utrzymywanie i leczenie niezamożnych w klinikach uniwersyteckich i zakładach dla obłąkanych na koszt Sejmiku, bezpłatne porady, lekarstwa i zabiegi w przychodniach, to stan samorządowej organizacji pomocy lekarskiej w powiecie, czynnej już—za wyjątkiem 3 nowych później otwartych przychodni—od 1923 r.

Jej pracaza 1924 r.: chorych ambulator. przyjęto 59 905, leczono w szpitalach 1 947 osób, (ogólna ilość dni szpitalnych 22,775), 782 operacji, 239 przeprowadzonych w szpitalu i pod opieką położonych porodów, 25 operacji akuszeryjnych i 60 leczonych poronień. Szczepień ochronnych ospy 10,056. Do leczenia w klinikach i zakładach dla obłąkanych w 1924 r. skierowano 19 chorych, w czem 10-ciu umysłowych. W ciągu dwu lat uporządkowane i do stanu wymogom swej służby odpowiadającego doprowadzone budynki szpitalne. Z nowszych zdobyczy: własne laboratorium chemiko-bakterjologiczne (czynne od 1 XI 1924) i wprowadzenie leczenia przy pomocy lampy kwarcowej od 1 marca 1925 r.

Kredyty w Sejmiku w stosunku procentowym do ogólnego jego budżetu w latach: 1923—19,5 proc. 1924—17,8 proc., 1925—25,2 proc.

Rolnictwo i hodowla. Szczególny, choć nie bogaty w środki pupil Sejmiku, nad którym opieki w czasach „wniosków oszczędnościowych“ pozbawić usiłowało Sejmik; pupil, znający dorze Mickiewiczowskie „mierz siły na zamiary“ jest pod opieką referenta rolnego, 4 fachowych agronomów (z wyższem wykształceniem), oraz 5 (3 utrzymywanych całkowicie przez Sejmik) lekarzy weterynaryj. O losach dobrobytu gospodarczego powiatu decydować będzie,⁴⁾ bo 75%³⁾ (są strony powiatu z 90%³⁾) ogólnej powierzchni ziemi to

2) Wprowadzenie leczenia płatnego jest dla powiatu równoznacznem z odcięciem najszerszych warstw jego nieoświeconej ludności od opieki i pomocy lekarskiej i oddaniem pieczy nad zdrowiem jej w ręce znachorów, szarlatanów, „babek“ i ich praktyk, z którymi walka i przy bezpłatnem leczeniu nie jest łatwą. Dawne „ziemstwo“ również pomocy lekarskiej udzielało bezpłatnie.

3) Za pelskich czasów od 1920 r. drobna własność dzięki parcelacji i reformie rolnej wzrosła tak z około 45%³⁾ przedwojennego obszaru. (Daty uzyskane od p. Komisarza Ziemińskiego)

4) Powiat typowo rolniczy.

rigi gruntowych i pobudowanych sto kilkadziesiąt mostów i przepustów. Własnymi siłami думає Сеймик виконати обі дороги в 10 літах. Як держава об'їме будову своїх доріг, що мало наступати вже в 1925 році) зискає на цю розбудова доріг повітових на котри будут ужити дорожні суми повіту.

Кредити в Сеймику в процентовому відношенню до загального його бюджету в роках 1923: 23 проц., 1924 17,5 проц., 1925 23 проц.

ЗДРОВІТНІСТЬ І ШПИТАЛЬНИЦТВО 9 амбулаторій лікарських, 5 шпиталів з загальним часлом 100 ліжок, 11 лікарів, 9 фельчкерів, 7 сестер милосердя й служба. Дармовє лічіння 2) в шпиталях власних, утримання й лік бідних клініках університецьких й шпиталях для божевільних на кошті Сеймику, безплатні поради лік і поміч в амбулаторіях то стан саможондової організації помічі лікарської в повіті чинної вже, за винятком трьох нових пізніше відкритих амбулаторій від 1923 р.

Ії праця за 1924 році: хворих амбулаторійних прийнято 59.905, лічено в шпиталях 1947 осіб (загальне часло днів шпитальних 22.775) 782 операції, 239 проведених в шпиталі відомкою акушерок родів, 25 операцій акушерських й 60 лічених скінутах породів. Прививок охоронних в силі 10 056. До лічення в клініках й закладах для божевільних в 1924 році вяславо 19 хворих, в цім 10 умислових. На прогязі двох літ упорядковано й до стану вимогам свого призначення допрывадено будівкы шпитальні. Зновших здобачий; сеймикову лабораторію хімо-бактеріологічне (відчяненє від 1 листопада 1924) й введене ліченє при помочи кварцової лампи від 1 березня 1925 р.

Кредити в Сеймаку в процентовому відношенню до загального його бюджету в роках 1923, 19:5 проц. 1924, 17:8 проц, 1925 25:2 проц.

РІЛЬНИЦТВО І ГОДІЗЛЯ. Подробці хоч не богатий в засоби пупіль Сеймаку, на котрим в часи „опалничих внесків“ силувалось Сеймик позбавити опеки; цей пупіль, добре знаючий Міцкевичівське „мірай сила на заміри“, під опекою рільного референта, 4-х фахових агрономів з вищаю освітою, а також 5 (зутримуваних цілком Сеймиком) ветеринарних лікарів. Про долю господарчого добробуту повіту буде вирішувати, бо 75 проц.³⁾ (є частини повіту з 90 проц.³⁾) загальної площі землі, дрібна, нескомасована до свого часу, дрібна селянська земельна власність, не знаюча комасаций в передвоєних часів (провадженної так сильно на Воляні) не доцінююча і не знаюча то-му її ваги і значіння; ця власність, яка володіє від

2) Впрывадження платного лічіння є однодійсне для повіту з відтігненням широких мас його неосвіченої людности від посічки й опікы лікарської й одданям опікы над здоров'ям її в руки знахорів, шарлатанів „бабок“ й їх пркатик, з котрими, валька й при безплатних порадах не є легкою. Давне земство тиж поміч уділяло безплатну

3) Зя польських часів від 1920 р. дрібна власність завдяки парцелации і рільній реформі зросла так кєдо 55 прим. передвоєної те. риторії.

4) повіт типични рільнич.

drobna, nieskomasowana dotąd, komasacji z czasów przedwojennych (na Wołyniu tak silnie prowadzonej) nieznająca a stąd jej znaczenia i doniosłości niedoceniająca, drobna własność chłopska, posiadająca od najurodzajniejszych w Polsce do lichych piasków na terenie jednego powiatu stopniowane grunta, w niskiej kulturze, o niszczonech tylekrotnie podczas ostatniej wojny warsztatach pracy. Pełz do zrobienia dla społecznego gospodarstwa rolnego prowadzonego przez chcących i umiejących pracować

Kredyty w Sejmiku w stosunku procentowym do ogólnego jego budżetu w latach: 1923—14,1 proc., 1924—7,5 proc., 1925—10,7 proc.

Ważniejsze prace i pomoce⁵⁾ dla podniesienia: 1) wiedzy fachowej 350 wykładów, odczytów i pogadanek częściowo z przeźroczeniami, 3-tygodniowe kursa rolne w Wiśniowcu (1925 r.) z zarysem całokształtu wiedzy rolniczej (47 słuchaczy z całego powiatu), 7 pól pokazowych, pola nawozowe i odmianowe w 12 miejscowościach, 6 warzywnych ogrodów pokazowych, 2 sady wzorowe, (w organizacji wzorowa pasteka, chmielarnia pokazowa i plantacje r ślin: lekarskich, miódodajnych, tytoniu); 2) sprawności gospodarczej drobnej własności — 9 stacji czyszczenia nasion, 9 wypożyczalni maszyn i narzędzi (201 sztuk). W 1925 r. rozdanych na kredyt za gwarancją Sejmiku 47.750 klg. nawozów sztucznych, pożyczka siewna wyjedłana w Banku Rolnym 53.000 zł, szkółka drzewek w Wiśniowcu - zdanych do okulizacji dziś 7000 dziwek, w jesieni szkółka rozszerzy się na szt 50000 3) hodowli: zakupionych 38 buhaji czerwonej polskiej rasy, 2 barany karakulu, 9 kiernozów rasy wielkiej białej angielskiej i wyjedłanych na okres kopulacyjny 1924 r.—2, a na 1925 r.—8 ogierów z państwowego stada w Sądowej Wiszni. 4) pszczelnictwo: specjalne warunki dla rozwoju jego w powiecie. Zorganizowano (maj 24 r) T wo pszczelarskie (kredytami i gwarancją Wydziału Powiatowego popierane) liczące 19 oddziałów i zwyż 500 czynnych członków, kursa dla instruktorów pszczelarskich. Od stycznia 1925 r. zabiegi o utworzenie przy pomocy Min. Rolnictwa pierwszej w Polsce hodowli matek pszczelich. Nadto prowadzi Sejmik gospodarkę we własnym majątku (Wiśniowiec) i dzierżawionym (Zahajce).

Pomoc weterynaryjna: Za czas od 1.9.23 r. (data otwarcia ambulatorjów sejmikowych) okazano pomocy chorym zwierzętom w 11.413 wypadkach.

Opieka Społeczna: Prócz subwencjonowania T-w i instytucji dobroczynnych (Rzym, Kat, Prawosl. i Izrael) i doraźnych akcji zapomogowych, dwa sierocińce (ochrony) od 1922 r. (Tymcz. Rada Pow.) ze stanem dzieci: 90 dzieci płci obojga dla całego okresu obecnie 100, w wieku od kilkunastu do podzrostków do 16 lat, które mają zapewnioną opiekę Sejmiku aż

5) od 1923 r.

6) 1391 pasiek i 14000 uli, zgłoszonych w 1924 r. do rejestracji w Wydziale Powiatowym (cyfra uli nie stanowi nawet połowy rzeczywistej ich ilości). Średnia roczna produkcja miodu w powiecie wynosi około 5000 centnar.

nauroжайніших в Польщі до численних пісків на території одного повіту зібраних ґрунтів. Не знаюча жадної культури при знижених стільки раз під час останньої війни верстатах праці. Скількиж тут є роботи для суспільного рільного господарства, провадженого бажаними й виючими працювати.

Кредити в Сеймику в процентовому відношенню до загального його бюджету в роках: 1923—14,1 проц. 1924—7,5 проц. 1925—10,7 проц.

Найважніші праці і поміч⁶⁾ для піднесення: 1) фахового знання—350 викладів, відчитів і розмов, частинно з чарівним ліхтарем 3-х тижневі рільничі курси в Вишневі (1925 р) з зaryсом цілого кшталту рільничого знання (47 слухачів з цілого повіту) 7 показних полів, плодосмінні поля і поля угноєння в 12 місцевостях, в показових городів, 2 з разкові сади, (в організації зразкова пасіка, показова хмілярня і плантації лікарських і медодайних рослин тютюну), 2) господарчої справності дрібної власности:— 9 станцій чистення насіння, 9 вypoзичальні машини і знаряддя (201 штука) Розданих на кредит за гарантією Сеймику, в 1925 р. 47.750 кил штучного удобрення, пазівна позичка одержана в Рільному Банкові 53.000 зл, школка дерев в Вишневі (здатних до окуліровки тепер 7000 дичок, а в осеві 6. р. школка розширяться на 50.000) 4) годівлі: закуплено 38 бугаїв червоної польської раси, 2 барана-каракулі, 2 вюрів великої білої англійської раси; крім того введнано на копуляційний період в 1924-2, а в 1925 р.—8 жеребців з державних табунів в Судовій Вишні. 4) Пасішництво: і спеціальні умови для розвитку в повіті) зорганізовано, (Травень 1924 р.) Пасішницьке Т во (підтримуване кредитами і гарантіями Повітового Відділу, рахує 16 відділів і більш 500 активних членів) і курси для пасішницьких інструкторів В січня 1925 р. заходи про утворення при помочі. Мин. Рільництва першої в Польщі годівлі бжальних маток. Крім того Сейм пр вадять господарку у власному маєтку (Вишневець) і арендному (Загайці).

Ветеринарна поміч Зг час час від 1.9.23 р. (дата відкриття Сеймикових амбуляторій) уділено помочі хорим тваринам в 11.413 випадках.

ОПІКА СПОЛЕЧНА, Крім субсидовання Т-в. інструкції добродчинних (Рим-Кат., Правосл. і Ізраїльск.) і дораźних акцій запомогових, 2 охроні від 1922 р. (Тимч. Рада Пов.) зі станом дітей: 90 дітей обох полів для цілого часу, тепер 100, в віку від кількотигодньових пізкілішів до 16 літ, котрі маюг запевнену опі-

(5 віх 1923 р.)

(6) 1399 пасік і 14000 улів (згозошення до реєстрації в Повітовому Відділі) Цифра улів не становить навіть подовини їх дійсної кількості. Середня річна продукція в повіті около пать тисячи кілограмув.

do czasu, gdy samodzielnie na siebie pracować będą mogli. Starsze dzieci uczą się w szkołach powszechnych, szkole rzemieślniczej, warsztatach tkackich, gimnazjum. Oba sierocinice (Wiśniowiec i Krzemieniec) we własnych budynkach.

Kultura i Oświata: Subwencje i zapomogi jak wyżej w Opiece Społecznej, dwa zakłady: szkoła rzemieślniczo-przemysłowa w Wiśniowcu⁷⁾ i wspólnie z Magistratem miasta Krzemieniec utrzymywane gimnazjum samorządowe⁸⁾. Osią pracy stworzenie wielkiej szkoły rzemiosł (stolarze, ślusarze, kołodzieje i kowale, szewcy), dla której (po dwuletnich poszukiwaniach, pertraktacjach i zabiegach o odpowiednie pomieszczenie i lokal) zakupiono 1.X. 1924 r. zamek wiś. Jo-wiecki. Szkoła wraz z internatem warsztatami i halą maszyn zajmie w przyszłości cały zamek z oficynami i b. dawnymi stajnikami.

Szkołę popierają finansowo Kuratorjum Wołyńskie jak i wydatnie (13.000 zł. subwencji w 1924 r.) Min. Wyz. Rel. i Osw. Publ.

Budżet na 1925 r. 45.987 zł. Budżet kultury i oświaty 66 278,22 zł.

Nadzór nad samorządami gminnymi. Miasto niewydzielone Krzemieniec i 14 (do 1 stycznia 1925 r.—15) gmin wiejskich. Ciężkie i trudne warunki pracy gmin wiejskich [brak dostatecznych środków finansowych] od wprowadzenia w życie ustawy z 11.8.1923 r. [o tymcz. uregul. finansów komunalnych] prócz ustawicznego zmagania się gmin tych z trudnościami finansowymi, nie pozwalają im na rozwinięcie prawie że żadnych⁹⁾ prac. Gmina wiejska trwa tylko, załatwia góry poleceń wszystkich urzędów powiatu, ściąga podatki [swoje, państwowe i sejmiku] sama przez najmniej 6 miesięcy w roku nie mając czem opłacać na czas swego, zredukowanego do minimum, w znacznej większości na wysokości zadania stojącego, stale przepracowanego personelu¹⁰⁾.

Jedynie m. Krzemieniec, więcej łaskawiej [zdaje się przypadkowo] ustawą z 1923 r. wraz z miastami w środki finansowe wyposażone, rozwija swoją gospodarkę od dwu lat.] Przebrukowanie i uporządkowanie ulic i placów miejskich, miejska straż pożarna, rzeźnia, asenizacja miasta. Są plany na przejęcie i urządzenie odpowiednie elektrowni miejskiej, pozostającej dotąd w rękach prywatnych.

Dla uzupełnienia obrazu prac powyższych Samorządu powiatowego z ważniejszych jeszcze zdobyczy pierwszego roku pracy [1924] po roku

7) W pierwszym 1924/25 r. 50 uczniów (obecnie, na początku roku 65) w dwu oddziałach stolarstwa, z tego 34 w szkolnym internacie. Kosztem własnym uczą się 18 uczniów, reszta na stypendjach. (12 Sejmik, 11 gminy, 9 Liceum Krzemienieckie i 3 Magistrat.)

8) Krzemieniec, prócz Liceum [specjalny zespół zakładów naukowych] niema państwowego zakładu średniego dla siebie jak inne powiaty i do czasu nim Państwo zakład taki dla powiatu utworzy, gimnazjum obciąża samorządy miejscowe. Gimnazjum ma 212 uczniów i 17 sil nauczycielskich [12 z pełnymi klasyfikacjami.]

9) Z wyjątkiem znaczniejszych świadczeń na rzecz szkół.

10) Wśród wójtów i pisarzy gminnych posiada ukończone wykształcenie: wyższe 2, średnie 16, do 4 klas szkoły średniej 4, szkołę powszechną 6.

ku Sejmiku aż do czasu, коли samodzielно на себе зробіть зможуть. Старші діти учаться в школах початкових, 4 школі ремеслярній, варстат ткацьких і гімназіях. Обі одронки [в Вишневці і Кремінці] у власних будинках.

КУЛЬТУРА і ОСВІТА: Субсидій і запомоги як вище в опці сполечні; 2 заклади: школа ремеслярно-промислова в Вашиївці⁷⁾ і разом з Магістратом м. Кремінця отримовано гімназію саможондовую⁸⁾. Осью праці створить великую ремеслярну школу [столяри, слюсарі, обудники і ковалі, шевці], для котрої [після] двоохлітніх пошуківань, пертракціяч і забігах відповідного помешкання] куплено 1 X 1924 р. Вишневцької Замок. Школа разом з інтернатом, верстатам і салю машин займе в будучем цілий Замок з офіцинами і бувшим давним станям.

Школу поцпирают фінансово Волинська кураторія як і видатні [13 000 зл. субсидії в 1924 р.] Мин. Визн. Рел. і Публічні Освіти. Бюджет школи на 1925 рік 45 987 зл., бюджет культури і Освіти 66 278,22.

НАДЗОР НАД ГМІННИМИ САМОВРЯДУВАННЯМИ. Невиділене місто Кремінець і 14 [до 1-го січня 1925—15] сільських гмін. Тяжкі і трудні умови праці сільських гмін (брак достаточних фінансових засобів) від 11.VIII 1923 [р. про тимчасове урегул. комунальних фінансів] крім уставичного змагання тих гмін з фінансовими труднощами, не дозволяють їм на розвинення майже жодних⁹⁾ праць. Сільська гміна тільки трває, задовольнює гори доручень всіх установ повіту: стягає податки [свої, державні і сеймаку], сама на протязі що найменш 6 місяців в році не маючи чим овлачувати на час свого зредукованого до мінімуму, в значній більшості стоячого на висоті свого завдання переобтяженого персоналу¹⁰⁾.

Тільки м. Кремінець, більш ласкаво, здається принарково випосажене фінансовими засобами разом з иншими містами уставою 1923 року, розвиває свою господарку вже два роки. Перебрукування і уурядкування вилиць та пляців мійських, мійська пожежна дружина, бойня, асенізація міста, е пляни на приваття і відповідне уурядження мійської електровні що залишається до сього часу в приватних руках.

Для доповнення образу вищезазначених праць Повітового Самоврядування, з важніших ще здобуків першого року праці [1924] після організаційного року [1923] належить зазначити: купівлю нерухомого

7) В першом 1924,25 50 учнів (тепер, на початку року 65) на столярства відділах, з того 34 в шкільній бурі. На власні кошти учаться 18 учнів, решта на стипендіях. (12 Сеймик, 11 гміни і 6 Ліцей Кремін. і 3 магистрат.)

8) Кремінець, крім Ліцея (спеціальні зєсполи наукових закладів) немає державного середнього закладу для себе як інші повіти, до часу як Держава заклад такой для повіту відкрєє, місцевий саможонди муєт отримовання гімназію. Гімназіє має 112 учнів і 17 научитєлів (12 з певними кваліфікаціями.)

9) За винятком значніших коштів на користь повшехного шкільництва.

10) Серед вїтїв і гмінних писарїв мають закінчену освіту: вищу 2, середню 16, до 4-х клас середньої школи 4, і повшехну школу 6.

organizacyjnym [1923] wymienić należy: kupno majątku nieruchomego w Wiśniowcu¹¹⁾ (zamek historyczny wraz z 130 ha ziemi pod rolą, lasem, ogrodami i parkiem] i wykończone 3.XI 1924 r. wspólnym kosztem sejmiku i gmin wiejskich, połączenia telefoniczne Krzemieńca ze wszystkimi gminami, które i dla służby bezpieczeństwa w powiecie i dla komunikacji [w porze mokrej wiosny i słotnych jesieni komunikacji kołowa z dalszemi niektórymi miejscowościami, prawie zupełnie ustaje] — jest bardzo ważnym.

Uwagi o niektórych innych stronach życia powiatu.

Уваги про деякі інші сторони життя повіту

Statystyka wyznaniowa. Rzymsko-katolików 22.581, prawosławnych: 179.601, żydów: 24.732, innych: 781. Razem 224.551 mieszkańców¹²⁾ [według danych ze stanu za rok 1923]

Ilość parafii rzymsko kat. 8, prawosławnych 155. Parafie rzymsko katolickie w Krzemieńcu (2 kościoły) w Szumsku, Lanowcach, Białozórce, Dederkałach, Katerburgu, Kołodnem i Wiśniowcu

Szkolnictwo Stan rozwoju szkolnictwa powszechnego ilustruje tablica podana niżej.

Rozwój szkolnictwa powsz. w powiecie potęguje się z rokiem każdym. Wykazane na tablicy w rubryce 2-giej zmniejszenie się ich ilościowe w ostatnim 3 ch leciu, jest tylko pozornie ujemne, gdyż pewna ilość szkół w promieniu mniejszym niż 3 klm. zwinięta została przez Inspektorat, raz dla małej frekwencji uczęszczającej młodzieży, powtórnie na korzyść jakościowej wartości szkół pozostałych. Tendencja ustawy, do tworzenia szkół, o wyższym stopniu organizacyjnym (więcej klas) dla dzieci jednego obwodu szkolnego w promieniu 3 klm.

Rozwój jakościowy szkół widoczny jest z rubryk 4 6, (wzrastające liczby ogólne sił nauczycielskich, szczególnie w siłach kwalifikowanych, ich ubytek w siłach niekwalifikowanych¹³⁾).

маєтку в Вишневі¹¹⁾ [історичний замок разом з 130 ha землі під полем, лісом, городами й парком] і закінчене 3 XI 1924 р. спільним коштом Сеймаку і сільських гмін телефоничне сполучення Кремінця зі всіма гмінами, котрі і для служби безпеченства в повіті і для комунікації [з часі мокрої весни і слотяної осені підводова комунікація з де-якими дальнішими місцевостями, майже цілком закривається] — є дуже важним.

ІСПОВІДНА СТАТИСТИКА. Римо-католиків 22581

православних 179.601, жидів 25732, інших ісповідань 781 разом 224,551 мешканець¹²⁾ (згідно даним за 1923 рік) Кількість парafій: римо католицьких 8, православних 155 Римо-католицькі парafії: в Кремінці [2 костели], в (Вишневі) [2 костели], в Шумську, Ланівцях, Білозірці, Дедеркалах, Катербузі і Колодному і Вишніві.

ПОВШЕХНЕ ШКІЛЬНИЦТВО. Розвиток повшехного шкільництва ілюструє слідуєча таблица:

Розвиток повшехного шкільництва в повіті змінюється з кожним роком. Зазначене на таблиці в рубриці 2-й кількісне їх зменшення в останньому 3-х річчі є тільки відемним позорно, бо певна кількість шкіль, в промірах менших ніж з кільом. закрыта інспекторатом з приводу раз малої вчашає мости шкільної молоді з дрогого боку на користь якісної вартости шкіль, що залишилися. Тенденція уставы до творення шкіль з вищим організаційним ступнем [більш клас] для дітей одного шкільного обводу в проміні з кільом. Якісний розвиток шкіль бачимо з рубрик 4 6, — зростаюча загальна кількість учительських сил, особливо в кваліфікованих селах і убіль їх в силах некваліфікованих¹³⁾

R O K Stan z dn I/XII	Szkół powszechnych Повшехних шкіль		N a u c z y c i e l i У ч и т е л і в.			D z i e c i Д і т е й
	Publ. Публічних	Przyw. Приватних	Ogółem Разом	Kwalifik. Кваліфіков.	Niekwalif. Не кваліфік.	
1	2	3	4	5	6	7
1920	44	15	68	8	60	
1921	78	15	217	32	185	
1922	151	2	278	70	208	11143
1923	148	3	287	98	189	11536
1924	143	1	296	150	146	14062
Budynków:	własnych: . . . 88 wynajętych: . . . 54		Будинків: { власних: . . . 88 ванятих: . . . 54			

11) o które Sejmik, przez dnęgi czas przed dopro-

11) За котру, Сеймик на протяжі довгого часу переді

Stosunki agrarne. Powiat wybitnie rolniczy, który nie mógł, ze względu na świadomą politykę b. rządu rosyjskiego¹⁴⁾ pomimo sprzyjających warunków, rozwinąć przemysłu rolnego i gospodarczo się podnosić. Stosunkowy stan posiadania mniej i wielkiej własności ziemskiej podany w „rolnictwie“ na str. 12. Brak zarobków ubocznych, przeludnienie wsi i idące za nim rozdrobnienie gruntów¹⁵⁾ wytworzyły dla drobnej własności bardzo niekorzystne warunki gospodarcze. Nawet przy uzupełnieniu gospodarstw karłowatych do normy gospodarstw średnich samodzielnych, przy pomocy parcelacji i reformy rolnej, bez przebudowy struktury rolnej gospodarstw drobnej własności i scalenia jej gruntów, niema mowy o radykalnej zmianie ku poprawie tych stosunków. A praca nad poprawą tą ciężka bardzo, gdyż powiat krzemieniecki w przeciwstawieniu do np. powiatów dubieńskiego, rowieńskiego, kowelskiego, włodzimierskiego nie poznał scalania gruntów i ani jedna komasacja na jego terenie przed wojną przeprowadzona nie była. Praca w kierunku tym przy wydatnym współdziałaniu Sejmiku w ostatnich czasach ożywiać się zaczyna.

Osadnicy. Ogółem 775 osadników w czym 123 cywilnych, zajmuje obszar gruntów 10.953 ha, z czego cywilni około 4.000 ha.

Po przewyciężeniu trudnego okresu organizacji swoich gospodarstw i pokonaniu wielu trudności i przeszkód, w przeważającej większości chętnie bardzo garną się do współpracy w zrzeszeniach i stowarzyszeniach zawodowych i społecznych, i współpracy na polu tem z miejscową ludnością.

Jako element przedsiębiorczy i wyżej kulturalnie od miejscowej ludności stojący w przyszłości staną się bezsprzecznie poważnym czynnikiem jej gospodarczego rozwoju i postępu.

Zwyz 200 obchodów, zabaw, poranków i przedstawień, w dzień Święta Konstytucji 3 Maja.

Bільш 200 обходів, забав поранніві вистав в день Свята Конституції 3 травня.

W uzupełnieniu sprawozdania z obchodu w Krzemieńcu, ogłoszonego w Nr 13, podajemy co następuje:

Niemniej uroczysto i radośnie obchodzono dzień 3 maja w całym powiecie. Utworzone we wszystkich wsiach komitety zorganizowały obchody, i jak wynika ze sprawozdań wszelkich starań dołożyły, by obchód święta państwowego wypadł okazale, a sprzyjająca przez cały dzień wiosenna pogoda przyczyniła się nie mało do tego. We wszystkich wsiach posiadających świątynie, odprawiono uroczyste nabożeństwa w których bardzo liczny udział wzięła ludność miejscowa, osadnicy i młodzież szkolna. Po nabożeństwach skłólicznościowe kazania i przemówienia, a zależnie od miejscowych warunków popisy, przedstawienia, odczyty i zabawy.

wadzeniem do niego i po nim, atakowanym był z różnych stron.

12) 1 parafia na 2.822 katolików, u prawosławnych na 1.158 dusz.

13) Zestawione na podstawie danych udzielonych przez p. Insp. szkolnego F. Rutkowskiego.

14) niebudowano dróg kołowych i żelaznych, a kolej Krzemieniec-Kamienica powstała w r. 1898 tylko, dzięki prywatnemu przedsiębiorstwu węglowego.

15) gospodarstwa karłowate, w gęstej szachownicy, niektóre np. o 2¹/₂—3 ha ziemi w kilkunastu kawałkach, na znacznych odległościach porozrzucanych.

СТОСУНКИ АГРАРНІ. Повіт вибитно рільничий котрий не міг, з огляду на свідому політику б. російського¹⁴⁾ уряду, не дивлячись на сприяючі умови розвитку рільничого промислу і піднятися господарчо. Стосунковий стан володіння малої і великої земельної власности, подано в „рільництві“ на стор. 13. Брак побічних зарібків, перенаселення села і йлуче з нею роздроблення ґрунтів¹⁵⁾ утворили для дрібної власности дуже некорветні господарчі умови. Навіть при доповненні карликових господарств до норми середніх самостійних господарств при допомозі парцеляції і земельної реформи, без перебудова рільної структури в господарствах дрібної власности і сщлення її ґрунтів, немає мови про радикальну зміну направлення тих стосунків. А праця над тією поправою дуже тяжка, бо Кременецький повіт в протиставленню напр. до Дубенського, Рівенського, Ковелського, Володимирського не пізнав того сщлення ґрунтів, і ані одна комасация на його території перед війною не була переведена. Праця в тому напрямку при владній співучасті Сеймику значно оживляється в останні часи.

ОСАДНИКИ. Разом 775 осадників, в тому числі 123 цивільних, займає площу ґрунтів 10.953 га, з чого цивільні коло 4000 га.

Після побороення трудного періоду організації своїх господарств і поконання багатьох труднощів і перешкод, в переважачій кількості дуже охоче горнуться до співпраці на тому полі з місцевим населенням

Яко підприємчий елемент і стозчий культурно вище від місцевого населення, в будучому безперечно станеться поважним чинником його господарчого розвитку і поступу.

В доповнення до справозданія про обхід в Кременіні, отоложеного в № 13 подаємо слідує:

Не менш урочисто і радісно обходжено день 3-го травня в цілому повіті. Утворені по всіх селах Комітети zorganizували обходи і як виникає зі справоздань, долажали всіх старань, щоб обхід державного свята ввійшов як найкраще, а сприяюча цілий день весняна погода, не мало сприявлялася до того. По всіх селах, де є ошатні, відправлено урочисті служби Божі, в котрих приняло велику участь місцеє населення, осадники і шкільна молодь. Після служби відповідні проповіді й промови, а задежно від місцевих умов поєси, вистави, відчити забави.

переведенням і після неї, був атакований з різних боків.

12) Зіставлено на підставі даних, уделеєних П. Шкільним Інспектором Ф. Рудковським.

13) 1 парafia на 2.822 католиків, у православних на 1.158 душ.

14) небудовано колових доріг і залізних, а колія Кременець—Каменица повстала в 1898 р. завдяки приватному підприємству.

15) Карликові господарства, в густій шахиєнци, де-які напр 2¹/₂—3 га землі в кількості кусках розкидані на значній відлеглости.

W Bereżcach po nabożeństwach zebrały się na placu miejscowym szkoły i ludność z bliższych wsi do których przemówienie okolicznościowe wygłosił p. Kwietniowski. Wsie: Podlesce Młynowce, Żołoby i Rudka wzięły udział w obchodzie w Krzemieńcu. Mieszkańcy wsi Gajów ze szkołą wyruszyli do Komnatki, skąd po nabożeństwie i przemówieniach urządzili zabawę w Gajach.

Białokrynica zorganizowała większe obchody w 3-ch punktach Białokrynica, Antonowce, Tylawka gdzie zebrała się ludność i działwa szkolna wsi okolicznych. Nabożeństwo w Białokrynicy odbyło się na placu przed urzędem gminnym. Po nabożeństwie odśpiewano Boże coś Polskę poczem pochód, liczący przeszło 600 osób udał się do szkoły rolniczej, gdzie urządzono podwieczorek dla szkół, dwa odczyty Dyr. szkoły p. Załęskiego i prof. Jagodzińskiego, oraz popisy uczniów średniej szkoły rolniczej. W innych 23 wsiach gminy zabawy ludowe.

W Białozórcie odbył się obchód staraniem komitetu i Dwa kompaniji K O P. 2 maja wieczorem pochód z oddziałami wojska i orkiestry przez iluminowane miasto. 3 maja o godz. 10 r. zbiórka przed kościołem (szkół, wojska, związku strzeleckiego członków rady gminnej i sołtysów z wójtem [na czele], skąd wszyscy udali się na nabożeństwo. Po nabożeństwie pochód z przemówieniami pp. Witwickiego i Więckowskiego.

Borki. We wszystkich wsiach odbyto nabożeństwa połączone z przemówieniami członków komitetu, w Katerburgu po nabożeństwie w obu świątyniach i bożnicy, pochód złożony z oddziału wojska, osadników, szkół, ludności i orkiestry. W Ludwiszczach, Tetylkowcach, Wilji, Cecyniówce i Szumbarze nabożeństwa i popisy działwy szkolnej. W Borkach i Nowymstawie pochody i przemówienia.

Borsuki. W gminie i 15 wsiach odbyły się poranki z muzyką, poczem bliżej położone wsie udały się do Borsuk na ogólny obchód. Do zebranych po nabożeństwie przemówił p. Stanisławczyk w języku polskim i p. Wójt w języku rusińskim, poczem pochód z orkiestrą po wsi. Przez cały dzień w Borsukach przygrywała orkiestra. Wsie Matwiejowce i Hryńkowce urządziły obchód razem, inne wsie każda z osobna.

Dederkały. W Dederkałach, Bykowcach, Sadkach, Szkrobotówce, Radoszówce, Miziurzyńcach i D. Dederkałach nabożeństwa z udziałem młodzieży szkolnej i ludności, poczem zbiorowy uroczysty obchód w D. Dederkałach z pochodem i przemówieniem p. pułk. Powroźnickiego. W pochodzie z 2000 uczestników, wojsko, szkoły, duchowieństwo i ludność. Po południu zawody hipiczne (KOP) i zabawa w ogrodzie poklasztornym. W innych wsiach zabawy taneczne. W Miziurzyńcach przedstawienie amatorskie.

Łanowce Po nabożeństwach wzięli udział w uroczystościach zebrani leźnicy włościanie z najbliższych wsi. Po południu zabawa ludowa z urozmaiceńiami. Większe zabawy w Juśkowcach, Krasnołuce i Grzybowej.

St. Oleksiniec. Obchód w Oleksińcu i zabawy we wsiach do gminy tej należących.

В БЕРЕЖЦЯХ після служби Божої зібралися на місцевому пляцу школи і населення з близьких сіл, до котрих виповітану промову виголосив п. Квітчевський. Села: Підлісці, Млинівці, Жолоби і Рудка-примали участь в обході в Кремінці: Мещканці с. Гаїв зі школою вирушили до Кимнатки, звідки після служби Божої і промов улаштували забаву в Гаях.

БІЛОКРИНИЦЯ zorganizувала більші обходи в 3 х пунктах: Блокриниця, Антонівці, Тилівка, де зібралось населення і шкільна дітвора околичних сіл. Служба Божа в Білокриниці відбулася на пляцу перед Гмінною Управою. Після виправи проспівано „Боже coś Польске“, після чого похід, рахуючий звяз 600 осіб удався до рільнич і школи де улаштовано відвечірок для шкіль двя відчити Дир школи п. Зеленського і проф. Ягідзівського, а також появи учнів середньої рільничої школи. В інших 23 селах гміни народні забави.

В. БІЛОЗІРЦІ. старанням комітету пра співучасті Д-ва компані К. О. П. обхід 2-го травня ввечері похід з відділом війська і оркестри через ілюміноване містечко. 3-го травня о год. 10 ранку збірка перед костелом шкіл, війська стрілецького звязу. Членів гмінної Ради і солтисів з вїтом на чолі. Звіти всі удалися на відправу. Після служби Божої-похід з промовама в Вітвіцького і Венцковського.

БОРКИ. По всіх селах відправлено службу Божу сполучену з промовама членів Комітету, в Катербузі після відправи в обох святинях і синагозі—похід який складався з відділів війська, осадників, шкіл населеня й оркестри. В Людвішах, Тетильківцях, Вилі Цецевіці і Шумбарі відправи і появи шкільної дітвори. В Борках і Новоставі—походи й промови.

БОРСУКН. В гміні і 15 селах відбулися поранки з музикою, після чого близьче розположені села удалися до Борсук на загальний обхід. До зібраних після служби Божої промовив: п. Станіславчик на польській мові і п. вїт на русицькій мові, після чого похід з оркестрою по селі. Цілий день в Борсуках грала оркестра. Села Матвієвці і Гриньківці улаштували похід разом, інші села—кожне осібно.

ДЕДЕРКАЛИ. В М. Дедеркалах, Боківцях, Садках, Шкrobotівці, Радивівці, Мизюринцях і Дедеркалах служби Божі з участю шкільної молоді і населення, після чого збірний урочистий обхід в В. Дедеркалах з походом і промовою п. полк. Паврозницького В поході з 2000 учасників, військо, школи, духовниство і населення. Після полудня гіпичні заводи (КОП) і забава в помонастирському саду. В інших селах танці. В Мизюринцях аматорська веселва.

ЛАНІВЦІ. Після служби Божої приймали участь в урочистостях числено зібрані селяне з найближчих сіл. Після полудня народня забава з урозманітненням. Більші забави в Юськівцях, Краснолуці, Гривові.

Ст.-ОЛЕКСИНЕЦЬ обхід в Олексинці і забави по селах, належачих до гміни.

Począjów. Uroczystości w gminie rozpoczęły: odprawiona przez zaproszonego z Podkamienia ks. katolickiego msza polowa i odprawione w Lwyrze nabożeństwo za pomyślność Państwa, zakończone odpowiednimi kazaniem. Po południu przedstawienie teatralne dla młodzieży i starszych.

W Szumsku 2 maja capstrzyk i pochód oddziału wojska z orkiestrą, i ludności przez miasto. W niedzielę z rana mieszkańcy Szumska i Hołubis, Kordyszowa, Rachmanowa, Waśkowiec, i Brykowa, wraz z szkołami swojemi po nabożeństwach udali się na plac szkoły, gdzie młodzież szkolna urządziła popisy gimnastyczne. Wieczorem na placu miejskim koncert orkiestry wojskowej, po nim zabawa taneczna w szkole.

Wierzbowiec. Obchód rozpoczęła zbiórka ludności i dziatwy szkolnej z 6-ciu szkół przed lokalem gminy, skąd udano się na nabożeństwo. We wsiach Gutawa, Lopuszno, Misiurówce, Czajczyńce, Szyły i Kornaczówka nauczycielstwo wyjaśniało zebranej ludności znaczenie Konstytucji we wszystkich wsiach urozmaicone zabawy ludowe, niektórych do późnej nocy.

W śniowiec Niewątpliwie najuroczystszej i przy największej liczbie uczestników obchodzono dzień 3 maja w Wiśniowcu. Komitet pod przewodnictwem p. inż. Bacą zorganizował obchód, który wypadł okazale. We wszystkich świątyniach odprawiono nabożeństwo, poczem pochód liczący przeszło 4000 osób udał się do parku. Pochód składał się z oddziału wojska, osadników, szkół i ludności z Horynki, Łóz, Kunińca, St. i N. Wiśniowca. W parku przemówienie okolicznościowe p. inż. Bacą, poczem pochód rozwiązano. O 4 ej popołudniu w parku bezpłatny festyn z meczem futbolowym, loterją fantową, ćwiczeniami uczniów szkoły rzemieślniczej, kołem szczęścia i tańcami. Na zakończenie oświetlono park sztucznymi ogniami.

We wsiach, Maniów, Bodaki, Zalesce, Dzwiniacze, Kinachowce, Krzywczyki i osadzie wojskowej Książyna obchoły połączone z porankami dla młodzieży.

Wyszogródek Uroczysta msza polowa i nabożeństwa w cerkwi i synagodze. Na Mszy wziął udział szwadron ułanów, rada gmina, sołtysi i delegaci wsi, dziatwa szkolna i ludność okoliczna. Po nabożeństwie poranek dla ludności w szkole, zakończony zabawą taneczną. Po wsiach poszczególnych zabawy.

Zarudzie. Na zebraniu organizacyjnem uchwalono skupić obchód w jednej z miejscowości, we wszystkich innych urządzić zabawy. W Kołodnem dokąd przybyły szkoły i delegacje ludności z całej gminy, oraz ludności z pobliskich wsi pow. Zbaraskiego, po nabożeństwie przemówił p. Ohlaszony, a młodzież odegrała okolicznościową 1-no aktówkę, zakończoną popisem chóru szkolnego i zabawą ludową.

Dnia 1 maja we wszystkich wsiach powiatu i znaczniejszych miejscowościach był już specjalnie Konstytucji 3 maja poświęcony 16 tu stronicowy Nr. 12 „Samorządu Krzemienieckiego”. Mimo tak licznych obchodów i zabaw, ani w jednej miejscowości nie zakłócono uroczystego i wesółego nastroju dnia, nietaktownem zachowaniem się ze strony kogoś z uczestników uroczystości.

ПОЧАЄЗ. Уроцистості в гміні розпочала: відправлена запрошеним з Підкаміння католицькими Підкаміння католицьким євонізом польова Мша відправлена в Лаврі служба Божа за добробут Держави; закінчені відповідними проповідями. Після полудня театральна вистава для молоді і старших.

В ШУМСЬКУ 2-го травня похід відділу війська з оркестром і населення через місто. В неділю з рана мешканці Шумська, а також Гблибис, Кордяшова, Рахманова, Васьковець і Брыкова, wraz зі своїми школами після відправи служби Божої, удалися на шкільний пляц де шкільна молодь улаштувала гімнастичні вправи. Ввечері на міському пляцу концерт військової оркестри, після него танці в школі.

ВЕРБОВЕЦЬ Обхід розпочала збірка населення і шкільної дитвори з 6 шкіл перед Гмінним будинком звідки удалися на службу Божу. В селах: Гуліва, Лопушне, Мосурівці, Чайчинці. Школи й Корчачівка учительство вияснило зібраному населенню значіння Конституції, по всіх селах урозмаичені народні забави в де яких до пізньої ночі.

ВИШНЕВЕЦЬ Безсумнівно найурочистіше і при найбільшій кількості учасників, обходжено день 3-го травня в Вашевці. Комітет, під головуванням п. інж. Баца zorganizował obchód, котрий вишнів чудово. По всіх святинях відправлено служби, після чого похід, рахуючий звиж 4000 осіб улався до парку. Похід складався з відділу війська, осадників, шкіл і населення з Горанки, Лоз, Кунинця, Ст. Н. Вишневця. В парку відповідну промову виголосив п. Баца, після чого похід розв'язано. О 4 й пополуни в парку безплатний фестин з футболним матчем, фантова лотерея, вправами учнів ремесничої школи, колом щастя і танцями. Закінчення штучними огнями освітлено парк.

В селах Манів, Болаки, Залісці, Дзвіняче, Ківахівці, Кривчівки і військової осаді княжнина обходи, сполучені з поранками для молоді.

ВИШГОРОДОК. Уроциста польова Мша і відправи в церкві і синагозі. На мши привняв участь ескадрон улавів, Гмінна рада, солтиси й делегати села, шкільна дитвора і околичне населення. Після відправи поранок для населення в школі, закінчений танцями. По окремих селах забави.

ЗАРУДДЯ. На організаційному зібранні ухвалено скучити обхід о одній місцевості у всіх вишних улаштувати забави. В Коłodному, куда прибули школи і делегати населення з цілої гміни, а також населення з близьких сіл Збаражського повіту, після відправи промови п. Оглашений, а молодь відіграла відповідну 1 активку, закінчену popisом шкільного хору і народною забавою.

1-го травня вже був по всіх селах повіту і значніших місцевостях спеціально присвяченій Конституції 3-го травня 16 сторіковий № 11 „Кремienieцького Саможонду”. Не дивлячись на так числені обходи і забави, ані в одній місцевості не затемнено уроцистого і веселого настрійу всіма захованням з боку когось з учасників уроцистості.

Wycieczka rolnicza.

W czerwcu br. organizuje Sejmik krzemieniecki gospodarczo-rolniczą wycieczkę po Polsce. Wycieczka zwiedzi trzy wystawy rolniczo hodowlane, a m.: w Lublinie, Liskowie i Głodzianzu, oraz cały szereg wzorowych gospodarstw w województwach krakowskim, lubelskim, łódzkim, warszawskim, poznańskim i pomorskim i szeregiem miast polskich. W wycieczce pod kierownictwem fachowych rolników weźmie udział po 3-4 delegatów z każdej z Rad gminnych, nadto ci z rolników powiatu którzy wpiszą się na listę uczestników.

Koszta przejazdu jednego wagonu dla wycieczki pokryje Sejmik, inne koszta częściowo Rady gminne (zapomogi dla swoich delegatów) i sami uczestnicy.

Zgłoszenia przyjmuje inspektor Samorządu gminnego Wydziału powiatowego w Krzemieńcu.

Екскурсія рілляна.

В червні с. р. організує Сеймик Кременецький рілляно господарчу екскурсію по Полщі. Екскурсія звідить т. в рілляно годілявка вистави в Лубліні Лєскові й Грудзіонізу та багацько зразкових господарств в воєводствах краковським, люблінським, лодзьким, варшавським, познаньським поморським. В екскурсії под керівництвом фахових людей, возьме участь по 3-4 делегатів з кожноі гміни, і всі ці котрі на екскурсію записуться.

Прїзд в одному вагоні покрийє Сеймик другї вїдатки часть ради гмінни, (за своїх делегатів) і самі учасники.

Зголошатиь належи до 10 червня до инспектора Гмінного Самогонду при Повітовим Відділі.

GIMNAZJUM SAMORZĄDOWE w KRZEMIĘNCU

(z prawem publiczności do V kl. włącznie) zawiadamia, że egzamina wstępne do wszystkich klas odbędą się w dniach 18, 19 i 20 czerwca b. r.

Podania należy wnieść najpóźniej do dnia 15 czerwca b. r. do Dyrekcji Gimnazjum, załączając a) metrykę b) świadectwo rzeczenia ospy, c) ewenalne świadectwo szkolne i d) dwie fotografie.

Wyjaśnienі udziela Kancelarja Gimnazjum codzienie od godziny 10-12 przed południem.

Krzemieńec, dnia 20 maja roku 1925.

MACHNIEWICZ
Dyrektor Gimnazjum
b. 39-1

Самоурядова Гімназія в Кременці

(з правами публічності до V кл. включно) повідомляє, що вступні іспити до всіх клас відбудуться 18-го 19 і 20 червня б. р.

Прохан належать подавати найпізнійше до 15-го червня б. р. до Дирекції гімназії, прикладаючи: а) метрику, в) свідоцтво про щілення віспи с) шкільне свідоцтво і д) дві фотографії

Висшеви уділює канцелярія гімназії щоденно від 10-12-о год. ранку.

Кременець 12-го травня 1925 р

МАХНЄВИЧ
Директор Гімназії

BIURO

Notarjusza Goreckiego

przeniesione

do domu № 124 przy ul. Szerokiej
(naprzeciwko wylotu ul. Słowackiego)

40-1

КОНТОРА

Котара Горецького

перенесена

на Широку вул. буд. № 124

40 1

Wołyński Syndykat Handlowo-Rolniczy

w Krzemieńcu (sklep obok Kościoła)
posiada stale na składzie po cenach
najniższych wszelkie narzędzia rol-
nicze

33-2

Волинський Гандльово Рілляничий Синдикат

в Кременьці

завше має на складі по цінах най-
низших ріжні рілляничі.

33-2

Nie niszczy gazetki, a jeżeli dowiedziałeś się z niej czego ciekawego — daj do przeczytania drugiemu — by o dobrych rzeczach widzieli wszyscy.

Не нищ газетки, а коли знайдеш в ній щось цікавого, то дай прочитати другому, бо о добрій річі повинен знати кожный.